

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

PETRA MYDLÁŘOVÁ

**Kriminalistické učení o oběti trestného činu
(kriminalistická viktimologie)**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce: březen 2009

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze 30.3.2009

Petra Mydlářová

.....
podpis

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Janu Musilovi, vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

.....

podpis

OBSAH

Část I. – Úvod

Část II. – Viktimologie

- 2.1 Pojem, vznik a vývoj viktimologie
- 2.2 Pojem a typologie oběti
 - 2.2.1 Pojem oběti
 - 2.2.2 Typologie oběti
- 2.3 Viktimnost, viktimizace, újma způsobená oběti a reviktimizace
 - 2.3.1 Viktimnost
 - 2.3.2 Viktimizace
 - 2.3.3 Újma způsobena oběti
 - 2.3.4 Reviktimizace

Část III. – Předmět viktimologie

- 3.1 Vztah mezi obětí a pachatelem
- 3.2 Role oběti při vzniku predeliktní situace
- 3.3 Reakce oběti na trestný čin
- 3.4 Role oběti při oznámení, vyšetřování a soudním projednávání věci
- 3.5 Pomoc oběti, způsoby odškodnění a rehabilitace

Část IV. – Význam viktimologie pro praxi

- 4.1 Význam viktimologie pro trestní právo hmotné
- 4.2 Význam viktimologie pro trestní právo procesní

4.3 Význam viktimologie pro prevenci kriminality

Část V. – Oběti nové formy kriminality – Stalking

5.1 Vymezení pojmu

5.2 Historický vývoj pronásledování

5.3 Oběti stalkingu

5.4 Pachatelé stalkingu

5.5 Vývoj stalkingu v USA

5.6 Výzkumy stalkingu ve světě

5.7 Nová forma stalkingu – cyberstalking

5.8 Stalking v pojetí českého práva

5.9 Právní úprava stalkingu v ČR

Část VI. – Závěr

Část VII. – Seznam použité literatury

Část VIII. – Přílohy

Část IX. – Resumé

Seznam zkratk

tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
zák. mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
nový tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., nový trestní zákon (účinný od 1.1.2010).
zák.o pomoci	zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Část I.

Úvod

Postavení oběti zločinu doznalo v historickém vývoji značných změn. V nejstarších dobách předfeudální a ranně feudální společnosti to byla právě oběť, která stíhala, zatýkala, soudila a často i trestala zločince. Jedinec, mnohdy podporovaný blízkými osobami, bral spravedlnost do svých rukou, aby se pomstil pachateli a napravil neutěšenou situaci ve společnosti. Později se však výkon práva stává výsadní pravomocí státu, který má prostředky ke stíhání zločinců a ukládá tresty pachatelům. Role oběti tak byla utlumena a pozornost soustředěna na pachatele. Oběť zůstala opomíjena až do třicátých let 20. století, kdy se objevují první kritické názory na nezajištěná práva oběti z řad odborníků. Ti se zasloužili o vznik viktimologie, jako nové disciplíny, která si dává za cíl zlepšit postavení oběti.

Dnes je všeobecně uznáván fakt, že studium oběti má pro kriminalistiku značný význam při plnění základních úkolů, pro odhalování, vyšetřování a prevenci trestných činů. Je třeba si uvědomit, že každá lidská bytost je potencionální obětí a může se kdykoli stát obětí skutečnou. Možná anebo právě proto jsem si jako téma pro svou diplomovou práci vybrala Kriminalistické učení o oběti (kriminalistickou viktimologii).

V úvodní části své práce jsem se zaměřila na vymezení pojmu viktimologie v kriminalistickém a kriminologickém pojetí a na definici dalších základních pojmů k této problematice.

V další části práce se zabývám analýzou jednotlivých složek předmětu kriminalistické viktimologie a jejímu významu pro praxi.

Jádrem mé práce jsou oběti nebezpečného pronásledování, jako jedné z forem kriminality. Tuto problematiku jsem si vybrala, neboť je v poslední době dosti aktuální. Je to dáno především skutečností, že k 1.1.2010 se předpokládá nabytí účinnosti nového trestního zákona, který obsahuje i tuto novou skutkovou podstatu.

Část II.

Viktimologie

2.1 Pojem, vznik a vývoj viktimologie

Viktimologie je poměrně mladý vědní obor zabývající se obětí trestné činnosti, který vznikl na půdě kriminologie a konstituoval se v padesátých letech 20. století. Viktimologie se zabývá studiem oběti, jejími biologickými a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a odhalování trestných činů, pomoci oběti a prevenci viktimizace.

Dříve se veškerá pozornost zaměřovala na studium pachatelů trestných činů a role oběti stála v pozadí. Situace se mění a zájem o problematiku oběti se zvyšuje v 2. polovině minulého století, především jako reakce na utrpení milionů obětí ve 2. světové válce. V posledních letech se konstituovala jako zvláštní disciplína **kriminalistická viktimologie**, která má podstatný význam pro odhalování a vyšetřování trestných činů.¹ Ukazuje se, že studium oběti trestného činu má pro kriminalistiku značnou důležitost při plnění základních úkolů kriminalistiky, při vypracování kriminalistických metod a v oblasti prevence trestných činů.

Viktimologie je často chápána jako součást kriminologické vědy, existuje však i širší vymezení, které pokládá viktimologii za samostatnou vědu interdisciplinárního charakteru. Viktimologie především usiluje o zlepšení pozice oběti – prosazuje ochranu a lepší postavení oběti v trestním řízení a účinnější pomoc. Viktimologie postupem doby vzbudila pozornost odborné i laické veřejnosti a získala pevné místo v systému věd zabývajících se trestnou činností.

Za zakladatele viktimologie je považován německý kriminolog Hans von Hentig. Jako první badatel se zaměřil na studium charakteristik obětí s cílem vytvořit

¹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. vydání, Praha: ASPI, 2004, str. 141

jejich vědecky podloženou typologií. Vytvořil klasifikaci obětí podle psychologických a sociálních znaků, čímž vzbudil pozornost odborné i laické veřejnosti. Rovněž vyjádřil poznatek, že přestože trestní právo přísně rozlišuje mezi rolí pachatele a oběti, některé oběti si svým lehkovážným, provokativním či nezodpovědným chováním samy zapříčiní, že se stanou předmětem útoku.

Z dalších významných představitelů zasluhují pozornost zejména: Americký psychiatr Frederic Wertham, který vůbec poprvé použil pojem viktimologie ve své práci, či izraelský advokát Beniamin Mendelsohn, který je považován za hlavního zastávce širšího vymezení viktimologie, jako samostatné vědy.²

Beniamin Mendelsohn poprvé použil termín oběť, zdůraznil její význam pro vyšetřování trestných činů a také vypracoval první typologii obětí. Za zmínku stojí také Robert Elias, který se proslavil především díky svým viktimologickým studiím z oblasti lidských práv a svobod.

Na rozvoj viktimologie mají také vliv mezinárodní viktimologické kongresy, z nichž vůbec první se konal v Izraeli v roce 1973.³ Ze známých viktimologických prací uvádím studii z roku 1958 z dílny M. Wolfganga. Ten se zabýval studiem vražd ve Philadelphii v letech 1948-1952 a došel k závěru, že z 588 vražd si 26% obětí svoji smrt přivodilo svým chováním.

I přesto, že první viktimologické výzkumy z 50. a 60. let 20. století vyvolaly řadu kritických ohlasů, nelze jim upřít zásadní význam, který spočívá především v tom, že díky nim se pozornost upnula k dosud neprávem opomíjené – oběti zločinu.⁴

Viktimologie soustřeďuje svou pozornost na těchto šest základních skupin jevů, které představují **předmět viktimologie**:

- 1) osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti)
- 2) vztah mezi obětí a pachatelem
- 3) proces viktimizace a role oběti v něm
- 4) role oběti při odhalování, vyšetřování a soudním projednání věci

²Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Základy kriminologie. Praha: UK, 1998

³Schwind, H. D.: Kriminologie: eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 10. Aufl. Heidelberg: kriminalistik – Verl., 2000 str.366

⁴Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005

- 5) pomoc oběti, způsoby odškodnění a rehabilitace
- 6) ochrana občanů před viktimizací⁵

2.2 Pojem a typologie oběti

2.2.1 Pojem oběti

Za oběť z kriminalistického hlediska považujeme jen konkrétní fyzickou osobu, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.⁵ Taková oběť se nevyskytuje u všech trestných činů. Přičemž je rozhodné, zda u dané osoby nastala škoda. Skutečnost, jestli se daná osoba také jako oběť cítí, není pro kriminalistiku relevantní. Obětí tak může být i malé dítě, aniž si samo uvědomuje důsledky na něm spáchaného trestného činu nebo osoba, které trestný čin vyhovuje či se podílela na jeho zavinění. V kriminalistice nemá význam zabývat se různými kolektivními oběťmi nebo právníckými osobami, zde se s obětí setkáváme jen u některých trestných činů.⁶

Podobné je vymezení poškozeného v trestním řízení. Podle ustanovení § 43 odst. 1 tr. řádu je za poškozeného považován ten, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda, ten komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví nebo komu byla způsobena morální nebo jiná škoda. Poškozeným je i osoba, které majetková škoda vznikla, ale které pachatel škodu již v plném rozsahu nahradil.

Toto široké vymezení pojmu poškozeného je omezeno ustanovením § 43 odst. 2 tr. řádu, kde je uvedeno, že se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být poškozen morálně nebo jinak, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Pro účely narovnání se práva poškozeného nepřiznávají tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pojmy oběť a poškozený nejsou synonyma a nemůžeme je zaměňovat, neboť výraz poškozený je širší. V trestním řádu pojem oběti nenajdeme, jen z definice poškozeného můžeme dovodit práva a povinnosti oběti.

⁵ Gillernová, I., Boukalová, H.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, str. 135

⁶ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str.67

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, zavádí do našeho právního řádu pojem oběť. Za oběť je zde považována fyzická osoba, která utrpěla újmu na zdraví způsobenou trestným činem a rovněž osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, jestliže této osobě zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat.

Problematicke oběti se věnuje i řada dalších dokumentů. Především rámcové rozhodnutí Rady EU o postavení obětí v trestním řízení 2001/220/SVV, Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu. Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci z roku 1985 definuje oběť široce jako osobu, které byla způsobena kolektivní nebo individuální škoda, včetně škody fyzické i psychické, majetkové škody nebo značné poškození základních práv konáním nebo opomenutím. V současnosti se pozornost ubírá k projednávání věcného záměru zákona o trestním řízení soudním, který by měl odpovídat mezinárodním závazkům České republiky v oblasti trestního práva a zrychlit a zefektivnit trestní řízení s ohledem na práva obviněného a poškozeného.⁷

V souvislosti s novým trestním řádem se také předpokládá přijetí samostatného zákona o obětech trestných činů, který by komplexně upravil práva obětí trestných činů, jež nemají procesní charakter (ochrana před sekundární viktimizací, právo na informace a pomoc, poradenství apod.).

Viktimologie se zabývá pouze osobami, které jsou dotčeny trestným činem. V širším smyslu, který je blízký například psychologii, se za oběť považují i oběti přírodních katastrof, dopravních nehod, nemocí atd. Zde je oběť každý, komu byl způsoben škodlivý následek. V užším smyslu jde o fyzickou nebo právnickou osobu, které byla způsobena trestným činem újma na zdraví, cti, škoda na majetku a jiných právech.⁸

Můžeme konstatovat, že pojem oběť je pojmem viktimologickým, kriminologickým i psychologickým.

⁷ <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460> ze dne 17.3. 2009

⁸ Gillernová, I., Boukalová, H.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie, Praha: Karolinum, 2006

2.2.2 Typologie obětí

V odborné literatuře se můžeme setkat s nejrůznějším členěním obětí, které je odrazem empirických výzkumů a vychází z rozmanitých klasifikačních hledisek. Doposud se však nepodařilo vypracovat jednotnou typologii, která by na základě společných kritérií obětí rozdělila. Typologie napomáhá k odhalení rizik, dále ke zjištění, zda se konkrétní osoba stane obětí, a rovněž je významná v oblasti prevence.

Nejznámější typologie obětí pochází od egyptského viktimologa E. A. Fattaha, který rozdělil obětí do těchto základních skupin:⁹

- 1) **zúčastňující se oběť** – pachatel a oběť se ve většině případů znají, trestnému činu předcházela interakce mezi pachatelem a obětí
- 2) **nezúčastňující se oběť** – před činem nedošlo k interakci mezi obětí a pachatelem, oběť nezaregistrovala potencionálního pachatele před činem
- 3) **provokující oběť** – oběť podceňuje nebezpečnost situace, špatně odhaduje pachatele, sama se vystavuje viktimogenní situaci
- 4) **latentní oběť** – role obětí není veřejná, újma není formálně známa a často se s ní setkáváme v případě násilí v rodinách
- 5) **nepravá oběť** – osoba se stane obětí zcela náhodně, protože byla v nesprávný čas na nesprávném místě

Nejstarší typologii vypracoval Hans von Henting,¹⁰ který rozdělil obětí do několika skupin: děti, mládež, ženy, mladí lidé, duševně nemocní, příslušníci náboženských menšin, osoby trpící depresemi, apod.

Za významné lze pokládat třídění obětí podle viktimologické „viny“, které vypracoval Bruno Holyst:

- 1) **oběti, které zavinily svou viktimizaci:**
 - a) individuálně (např. oběť – provokatér)
 - b) svou příslušností k rizikové skupině (např. prostitutka)

⁹ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

¹⁰ Hentig, H.: The criminal and his victims – study in the sociology of crime, New Haven, 1948

2) oběti, které svou viktimizaci nezavinily:

- a) individuálně (občan brání přepadenou osobu a sám je napaden)
- b) svou příslušností k rizikové skupině (např. policista)¹¹

Mezi dalšími uvádím typologii, která patří mezi nejpoužívanější:

- typologie obětí podle zažitého trestného činu
- typologie obětí podle reakce na trestný čin
- typologie obětí podle interakce „oběť-pachatel“ v době kolem spáchaní trestného činu¹²

V literatuře se můžeme setkat i s dalším členěním obětí:

- 1) skrytá oběť, která zůstává utajena před policií a justičními orgány
- 2) predestinovaná oběť, u které je vysoké riziko viktimizace
- 3) předstírající oběť, která pouze simuluje újmu
- 4) hypertrofující oběť, která svou újmu zveličuje
- 5) dobrovolná oběť, která dá sama souhlas k poškození
- 6) oběť recidivista, opakovaně se stává obětí, např. pro svou naivitu, důvěřivost apod.¹³

¹¹ Holyst, B.: Role ofiary w genezii zbojstwa, Panstwo i prawo č.11/1964, str.746-755

¹² Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

¹³ Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001

2.3 Viktimnost, viktimizace, újma způsobená obětí a reviktimizace

2.3.1 Viktimnost

Viktimnost je schopnost člověka nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.¹³ Přestože každý jedinec se může stát obětí trestného činu, zkušenost ukazuje, že u některých osob je pravděpodobnost vyšší než u jiných. Je to dáno mnoha faktory, jako jsou vlastnosti a chování osoby, její sociální role či zaměstnání. Jedince, kteří se dosud nestali obětí trestného činu, ale mají vyšší riziko, že se jimi stanou, nazval Hentig - potencionální obětí. Jiný významný kriminolog Holyst¹⁴ v této souvislosti hovoří o tzv. viktimogenním potenciálu.

Existují dva přístupy ke studiu viktimnosti. Statický přístup, který je zaměřený jen na zkoumání vlastností a chování oběti a přístup dynamický, kde přistupuje též pachatel a vnější prostředí. K objasnění procesu viktimizace je zapotřebí uplatnit oba výše uvedené přístupy.

Na viktimnost má vliv řada skutečností, např. je prokázána souvislost mezi viktimností a profesí oběti, kdy u trestných činů proti životu a zdraví jsou zvýšeně viktimní zejména policisté, strážníci nebo hlídači. Loupeži jsou pak především ohroženi zaměstnanci bank a jiných finančních institucí. Viktimnost je také spojena s věkem oběti nebo s psychickými vlastnostmi oběti. Ohroženy jsou především osoby lehkovážné, které jednají neopatrně či vystupují agresivně ke svému okolí. K ohroženým skupinám osob patří především příslušníci nejruznějších minorit jako jsou cizinci, příslušníci náboženských menšin nebo příslušníci odlišné rasy. Rizikovými skupinami jsou také osoby bezbranné a důvěřivé, zejména děti a staří lidé, kteří se často stávají pro pachatele snadnou kořistí. U starých lidí je vyšší míra viktimnosti dána především díky jejich stereotypním návykům a neopatrnému chování. Častěji jsou atakováni jedinci, kteří se odklánějí svým chováním od společenské normy jako jsou homosexuálové. Terčem útoků se stávají také alkoholici, narkomani či osoby s mentální retardací.¹⁵

¹⁴ Holyst, B.: Kryminologia. 5. vydání, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, PWN, 1994, str. 51

¹⁵ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

Viktimmnost ovlivňují především 3 základní skupiny faktorů:

- 1) sociální faktory (např. vliv prostředí, oblast zaměstnání)
- 2) osobnostní faktory (dispozice jedince, které mohou ovlivňovat viktimmnost)
- 3) behaviorální faktory (určité vzorce chování, především tzv. rizikové chování)

Viktimmologové v této souvislosti nezapomínají ani na další faktory – tzv. viktimmogenní situace,¹⁶ kterými jsou místo a čas, spojené s vysokým rizikem ohrožení. Místa se zvýšeným nebezpečím jsou velké aglomerace a velkoměsta, která se dělí na tzv. specifické viktimmogenní zóny, podle jejich vztahu k jednotlivým trestným činům. Viktimmogenní lokality se vyznačují snadnou veřejně dostupnou dopravou, vysokou koncentrací lidí na jednom místě, anonymitou a jde o místa s pravidelným pohybem lidí.

2.3.2 Viktimmizace

Viktimmizací můžeme rozumět proces přeměny potencionální oběti v oběť skutečnou. V tomto pojetí je chápána jako část viktimmologie, která se zabývá rolí oběti v kriminogenezi. Tento proces trvá delší dobu, začíná ještě před spácháním trestného činu a pokračuje i v jeho průběhu. Zde dominantní postavení sehraává pachatel. Na tomto místě se viktimmologie zaobírá vztahem mezi obětí a pachatelem, mírou viktimmizace oběti, chováním oběti při trestném činu.

U jiných autorů se setkáváme s chápáním viktimmizace jako procesu poškozování a způsobení újmy, kdy se člověk stává obětí konkrétního trestného činu. Viktimmizace zde začíná samotným útokem, na který navazují další zraňující události. V tomto chápání můžeme hovořit o určitých fázích viktimmizace - primární, sekundární a terciární.¹⁷

¹⁶ Čírtková L., Červinka, F.: Forezní psychologie. Praha: Support, 1994

¹⁷ Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Základy kriminologie. Praha: UK, 1998

2.3.3 Újma způsobená oběti

Viktimizace primární je újma způsobená trestným činem pachatele. Tato újma je přímým následkem pachatelova protiprávního jednání. Může mít podobu emocionálního či fyzického zranění nebo může jít o finanční ztrátu. Nejhuře vyjádřitelné jsou újmy emocionální, kterými může být postižena i oběť, která nebyla fyzicky zraněna ani nepřišla o majetek.

Sekundární viktimizace je odrazem zkušeností oběti s reakcí okolí na událost, která se jí přihodila. Oběti je po dokončeném trestném činu způsobena další újma. Oběť se může setkat s necitlivým chováním ze strany orgánů činných v trestním řízení, médií i osob blízkých, což negativně působí na její psychiku a důvěru ve spravedlnost a presumpci svého dobrého jména. Zdrojem újmy je často také pachatel, který oběť např. zavražďuje. Újma způsobená sekundární viktimizací je již výlučně újmu psychologickou, nelze jí podceňovat, neboť ve svém důsledku může mít závažnější následky než újma primární. Jsou zaznamenány i případy, kdy oběť spáchala sebevraždu, neboť se od ní odvrátila vlastní rodina.

Terciární viktimizace je chápána ve dvou základních významech. Jedni autoři ji charakterizují jako proces, ve kterém dochází k poškození dalších dosud nezúčastněných osob, jiní ji chápou jako dlouhodobé poškození oběti, kdy ani po delším čase není možné jejich zapojení do běžného života a vyrovnání se s následky trestného činu.¹⁸

Prožívání újmy je individuální záležitostí, přesto lze vyzorovat tři hlavní stádia – jedná se o **fázi šoku, fázi hojení a fázi konečné adaptace**.

V první fázi, která nastává těsně po trestném činu, se oběť nachází v šoku, její chování je zmatené, nesrozumitelné. Oběť je zaskočena nastalou situací a není schopna racionálního uvažování. Chování jedince může být buď zcela kontrolované, neprojevující se ve vnějším světě, kdy oběť působí dojmem, že se jí událost nijak nedotkla nebo nekontrolované, spočívající ve vyjádření vnitřních prožitků navenek.

Ve druhé fázi se oběť snaží vyrovnat s traumatem. Buďto se znovu v myšlenkách vrací k traumatizující události nebo se uzavírá do sebe a nechce o svých pocitech hovořit. Objevují se fáze popírání, deprese a sebeobviňování. Fáze hojení může trvat různě dlouhou dobu.

¹⁸ Čírtková, L.: Forezní psychologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Čeněk, 2004

Ve třetí fázi, při konečné adaptaci se jedinec vrací zpět do svého pracovního a osobního života. Na trestný čin však nezapomíná a prožité trauma se stává součástí jeho osoby. Z praxe vyplývá, že oběti, které jsou poučeny o potížích, které mohou nastat po prožitém traumatu, se lépe vyrovnávají s jeho následky. Pokud u oběti nadále přetrvávají následky trestného činu, mohou přerůst až do tzv. posttraumatické stresové poruchy,¹⁹ která je nejzávažnější odpovědí na stresovou událost.

Viktimologie se zabývá kvantitativním počtem obětí v historickém a mezinárodním srovnání. **Index viktimizace** vyjadřuje jaký je podíl oběti na určitý počet obyvatel ve vymezeném území. Jako index viktimizace se nejčastěji z různých výpočtů používá procentní vyjádření, udávající počet obětí na 100 obyvatel za zvolené časové období. Zpravidla se index viktimizace sleduje v jednoročních nebo pětiletých obdobích a to ve vztahu k veškeré kriminalitě nebo pro jednotlivé druhy deliktů.²⁰

2.3.4 Reviktimizace

Pokud se osoba stane opakovaně obětí trestného činu hovoříme o reviktimizaci. Přičemž nehraje roli zda jde o stejnou či jinou skutkovou podstatu trestného činu. Ukazuje se, že člověk, který už byl obětí má vyšší předpoklad, že se jí stane znovu a to z nejrůznějších důvodů. V literatuře se hovoří o tzv. predestinované oběti.²¹ Oběť může často svým vlastním chováním ovlivnit, zda si pachatel vybere právě jí, může však jít také o pouhou náhodu. Důvodem reviktimizace může být i skutečnost, že se osoba díky primární viktimizaci změní natolik, že se k dalším útokům stává náchylnější. Riziko stát se obětí roste s každou další viktimizací. Při reviktimizaci se kumulují traumata, se kterými se jedinec neumí vyrovnat a může se rozvinout syndrom tzv. naučené bezmoci. Ta je známa především z případů domácího násilí, sexuálního zneužívání a týrání obecně. S každou další viktimizací klesá ochota oběti spolupracovat s policií a oznámit trestný čin, což má dopad na prevenci kriminality a pomoc obětem zločinu.

¹⁹ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

²⁰ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005

²¹ Čírtková, L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Čeněk, 2004

Část III.

Předmět viktimologie

3.1 Vztah mezi obětí a pachatelem

Vztah mezi obětí a pachatelem má význam především v kriminologii, neboť tento aspekt se odráží v genezi trestného činu. Ovlivňuje však i objasňování a vyšetřování trestných činů, a proto hraje významnou roli i v kriminalistice.²² Rozlišujeme vztah objektivní, který vzniká nezávisle na vůli oběti a pachatele a vztah subjektivní, např. milenecký. V mnoha případech se oběť s pachatelem zná již delší dobu před činem. Mezi obětí a pachatelem jde často o vztah příbuzenský, partnerský, nepřátelský, sousedský aj. Vztahy mezi obětí a pachatelem mají různou relevanci u různých trestných činů. Obecně lze dovodit menší význam u majetkových trestných činů. U trestného činu vraždy se oběť s pachatelem dříve znala v 80% případů. U loupeží je vztah mezi obětí a pachatelem také dosti častý, hovoří se o 58% případů. Těsný vztah je příznačný i pro sexuální trestné činy. Vernerová došla k závěru, že u znásilnění existoval blízký vztah v 31% případů a Koubová se zmiňuje o 40% případů.²³ Tyto skutečnosti mají pro kriminalistiku značný význam, především napomáhají odhalit osobu pachatele v případě, kdy není známa. Vztah mezi obětí a pachatelem se rovněž promítá do ochoty oběti oznámit trestný čin a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Lze tak získat rozsáhlé informace, na jejichž základě lze vypracovat rozsáhlé vyšetřovací verze o samotném pachateli.

3.2 Role oběti při vzniku predeliktní situace

Pro objasnění určitého trestného činu má v kriminalistice význam také chování oběti před činem, v jeho průběhu, i po činu. Chování oběti je určující pro způsob spáchání trestného činu. Oběť mnohdy svým neopatrným a lehkovážným chováním

²² Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2004

²³ Musil, J., a kol.: Kriminalistika, Naše vojsko Praha, 1994

usnadňuje pachateli spáchání trestného činu. Jako příklad lze uvést jízdu autostopem, vpuštění neznámých osob do bytu nebo procházky málo osvětleným prostranstvím. Někdy jedinec vystupuje provokativně, aniž by si uvědomoval, že takovéto jednání může v pachateli vzbudit dojem souhlasu s činem. Jen zcela výjimečně je oběť pasivní a nepodílí se na vzniku kriminogenní situace.²⁴

Ve fázi již probíhajícího útoku se oběť může zachovat různým způsobem a ovlivnit tak do značné míry i další průběh pachatelova jednání. V některých případech jsou oběti zcela paralyzované, neboť v dané situaci ani jinou možnost nemají nebo jsou způsobeným šokem neschopné jakéhokoli pohybu. Jindy se oběti snaží o útěk, přivolání pomoci nebo se pokoušejí útočnicka obelstít či přemoci vlastními silami. Pro oběť je jistě velmi složité vybrat v dané stresové situaci vhodný způsob svého jednání a navíc neexistuje ani univerzální návod, jak se v těchto situacích zachovat.

V literatuře se setkáváme s viktimologickým termínem „vina oběti“.²⁵ Tento pojem však nelze zaměňovat se zaviněním v trestním právu, které se vztahuje jen k pachateli. Nezřídka dochází k situacím, kdy pachatel se snaží přenést odpovědnost na oběť, poukazuje na skutečnost, že sama oběť se na činu aktivně podílela. Svalování viny se objevuje především u trestných činů sexuálních a násilných. Na tomto místě je třeba poukázat na nebezpečí sekundární viktimizace, ke které může dojít nespravedlivým obviňováním oběti nebo agresivně vedenou obhajobou. Je třeba si uvědomit, že mnoho poškozených hledá odpověď na otázku, proč se právě oni stali obětí trestné činnosti a následně u nich dochází k sebeobviňování.

Osobně mě zaujala příručka psychologa Björna Lagerbäcka z krizového centra pro oběti zločinu ve Stockholmu obsahující myšlenku, se kterou se ztotožňují: Stát se obětí zločinu není něco za co bychom se měli stydět, jde o selhání státu řízeného zákony.²⁶

²⁴ Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Základy kriminologie. Praha: UK, 1998

²⁵ Zapletal, J.: Kriminologie. Díl 1. Obecná část. 3. upravené vydání. Praha: PA ČR, 2004, s76

²⁶ Lagerbäck, B.: Oběti zločinu a jejich reakce. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995

3.3 Reakce oběti na trestný čin

Pro kriminalistiku má značný význam také chování oběti po činu. Dalo by se předpokládat, že oběť po činu nezůstane v blízkosti pachatele déle než je nutné, nezná však dochází k případům, že oběť zůstává s pachatelem i po činu. Je to dáno především strachem z dalšího fyzickým útoku, psychickým zdeptáním či faktorem odlehlosti místa činu. Oběť pak má mnoho poznatků, které napomáhají kriminalistům při tvorbě vyšetřovacích verzí. Reakce na prožitý čin jsou u jednotlivých osob různé,²⁷ v závislosti na závažnosti trestného činu, momentálním psychickém rozpoložení, pohlaví, věku a jiných faktorech. Po činu se u jedince může objevit sebeobviňování, ztráta sebedůvěry, potřeba být sám apod. Jednou z možných reakcí je sebeobrana a svépomoc u osob, které nedůvěřují státním orgánům, které mají poskytovat ochranu.²⁸ Osoby, které po činu pociťují bezmoc a beznaděj, reagují nečinností. Jedná se o nejslabší a nejohroženější skupiny osob, jakými jsou především staří lidé a malé děti. Žádoucí a přirozenou reakcí na trestný čin je jeho oznámení orgánům činným v trestním řízení. Existují nejrůznější faktory, které ovlivňují sílu a průběh reakce obětí.

Na reakci oběti má klíčový vliv previktimní osobnost. S prožitým traumatem se mnohem hůře vyrovnávají osoby, vystupující jako nezranitelné, nedotknutelné a silné osobnosti, kterých se nic nedotkne. Silně zranitelné jsou rovněž osoby, které se právě prožívají těžké životní období.

Faktorem významným pro vyrovnání se s traumatem je také reakce okolí. Chování blízkých osob a přátel, profesionálů při vyšetřování a soudním projednávání věci má zásadní vliv na formování postoje oběti.

Okolnosti činu hrají rovněž důležitou roli. Obecně lze tvrdit, že nejzávažněji jsou postiženy oběti násilných trestných činů a činů, u kterých byla použita zbraň. Poznamenány jsou nejvíce osoby, které věřily, že zemřou, byly vážně zraněny nebo zažily pocity bezmoci.

²⁷ Kaiser, G.: Kriminologie. Praha: C.H. Beck, 1994

²⁸ Lagerbäck, B.: Oběti zločinu a jejich reakce. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995

3.4 Role oběti při odhalování, vyšetřování a soudním projednávání věci

Skutečnost, zda se oběť rozhodne oznámit trestný čin, má rozhodující vliv na jeho odhalení a vyšetření. Nejčastějším způsobem, jak se orgány činné v trestní řízení dozvídají o spáchaných trestných činech, je podání občanů učiněné formou trestního oznámení. Jen o malé části deliktů se dozvídají jiným způsobem. Nejprve si oběť musí sama přiznat, že se ocitla v postavení poškozeného, což může trvat různě dlouhou dobu v závislosti na mnoha faktorech, zejména na závažnosti činu. Často se oběti zdráhají oznámit trestný čin na policii a raději se svěřují osobám blízkým nebo vyhledávají pomoc nejrůznějších organizací (např. psychologické poradny, linky důvěry, Bílý kruh bezpečí). S jejich pomocí jsou pak mnohdy přesvědčeny o nutnosti čin nahlásit a napomoci k dopadení pachatele. Nejsou ojedinělé ani případy, kdy oběť oznámí spáchaný trestný čin, avšak později své oznámení vezme zpět a výpověď mění ku prospěchu obviněného.²⁹

Podle zásady oficiality (§ 4 odst. 2 tr. řád) samotné zpětvzetí oznámení nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti pokračovat v trestním řízení a vyhledávat i jiné důkazy k objasnění všech skutečností. Výjimku ze zásady oficiality představuje institut svolení poškozeného se zahájením a pokračováním trestního stíhání upravený v ustanovení § 163 tr. řádu, kde jsou taxativně vypočteny delikty, kterých se institut týká. V ustanovení § 163a tr. řádu jsou pak uvedeny okolnosti za kterých se institut neuplatní.

Přestože oběť touží po potrestání pachatele a získání odškodnění, existují nejrůznější důvody, proč oběť nakonec trestný čin neoznámí. Častým důvodem je nedůvěra vůči orgánům činným v trestním řízení nebo obava z nepříjemností spojených s publicitou vyšetřování. U závažných trestných činů, může jít o strach ze msty pachatele. V některých případech oběť chce pachatele chránit, neboť má k němu silný citový vztah. Pokud se oběť nakonec rozhodne oznámit čin, i když opožděně, nelze jej bez dalšího považovat za nepravdivý, přestože šance na dopadení pachatele jsou vyšší u včasných oznámení. Při prvním kontaktu s obětí musí orgány činné v trestním řízení postupovat co nejšetrněji a snažit se o zamezení tzv. sekundární viktimizace.

²⁹ Válková, J.: Výzkum oběti trestného činu v České Republice, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997

Oběť v roli svědka může poskytnout cenné informace a mnohdy je dokonce jediným pramenem důkazů, přičemž má povinnost svědčit (§ 97 tr. zák.). V některých případech má však právo výpověď odepřít (§ 100 odst. 2 tr. řád). Kromě toho může být oběť nařčena z trestného činu křivého obvinění či křivé výpovědi. Poškozený musí být orgány činnými v trestním řízení poučen o svých právech, což má na výsledek vyšetřování značný vliv. Oznamovatel má nárok, aby byl vyrozuměn o opatřeních učiněných orgánem činným v trestním řízení, pokud o to požádá a to v zákonné lhůtě jednoho měsíce.

Ve vlastním vyšetřování může dojít k situaci, že se osoba poškozená znovu setká s pachatelem, což je pro ní zvlášť obtížné. Jde především o dva zvláštní způsoby dokazování, kterými jsou konfrontace (§ 104 tr.řádu) a rekognice (§ 104b tr. řadu).³⁰ Při konfrontaci jsou osoby postaveny tvář v tvář, aby byl odstraněn rozpor v jejich výpovědích. Rekognice záleží ve znovu poznání osob nebo věcí s cílem určit jejich totožnost. Tyto procesní úkony by měly být prováděny jen tehdy, pokud jsou pro to důležité důvody a jejich přípravě by měla být věnována dostatečná pozornost. K zamezení opakovaného kontaktu mezi obětí a pachatelem by mohly přispět tzv. oddělené čekárny, které by řešili dnešní situaci, kdy před jednací síní musejí čekat poškozený s obviněným společně a vystrašený poškozený pak často v hlavním líčení mění svou výpověď učiněnou v přípravném řízení.

3.5 Pomoc oběti, způsoby odškodnění a rehabilitace

Pomoc obětem trestné činnosti může mít nejrůznější podobu. Jedná se o psychickou a emocionální pomoc, materiální kompenzaci či nejrůznější pomoc odbornou, spočívající především v poskytování potřebných informací. Pomoc může být specifická, pro určitý typ oběti nebo všeobecně zaměřená.

Za účelem poskytnutí pomoci obětem a zlepšení jejich postavení, vznikla řada mezinárodních dokumentů. V roce 1983 byla přijata Radou Evropy Evropská úmluva o kompenzaci obětí násilných trestných činů, která vyzývá k poskytování pomoci materiálního i nemateriálního rázu a k většímu zapojení veřejnosti.

³⁰ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminálnístika, 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2004

Problematice obětí a náhradě jim poskytované škody se zabývá také Deklarace OSN č. 40/34 z roku 1985 o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití moci. V této souvislosti stojí také za povšimnutí Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/JHA).

V některých zemích Evropy a Severní Ameriky byly zřízeny dobrovolné organizace, které se zaměřily na pomoc obětem zločinu. Mezi nejvýznamnější patří organizace **Victim Support**, která vznikla ve Velké Británii a **Bílý kruh**, fungující v Německu, Rakousku, Lucembursku, Švýcarsku, Maďarsku a také v České republice. Mezi průkopníky v oblasti praktické pomoci obětem trestných činů patří skandinávské země, které poměrně brzy začaly budovat systém pomoci a podílí se na realizaci řady rozsáhlých kriminologických výzkumů, zaměřených především na sekundární viktimizaci. V roce 1990 založilo ve švédském Stockholmu třináct národních organizací pro pomoc obětem kriminality „**Evropské fórum pro služby obětem**“, které se zaměřuje především na výměnu informací a poznatků v oblasti pomoci obětem zločinu.

V průběhu 90. let 20. století byla také v České republice založena řada státních i nestátních organizací. Významnou nestátní organizací, která poskytuje pomoc zneužívaným a strádajícím dětem a provozuje pro matky a jejich děti azylové domy je „**Fond ohrožených dětí**“. V roce 1991 bylo založeno občanské Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti „**Bílý kruh bezpečí**“. Tato nestátní nezisková organizace je od roku 1996 také členem Evropského fóra služeb oběti.

Poskytnout pomoc člověku, který se nalézá v tíživé situaci, vyplývá nejen z morálních zásad, ale také ze zákonných norem. Například v ustanovení § 168 tr. zák. je obsažena skutková podstata neoznámení trestného činu, podle ustanovení § 207 tr. zák. je trestné také neposkytnutí pomoci. Přesto nezdědka dochází ke situacím, kdy jedinec je nevšímavý či lhostejný ke svému okolí a postižené osobě pomoc neposkytne. Častokrát se jedinec spoléhá na to, že pomoc poskytne někdo jiný, přesouvá svou odpovědnost na ostatní. V literatuře se v této souvislosti setkáváme s pojmem „bystander-efektu“.³¹

Výzkumy prokazují, že pravděpodobnost poskytnutí pomoci se snižuje s přibývajícím počtem přítomných na místě činu. Rozhodnutí, zda osoba poskytne pomoc jinému či nikoli, ovlivňují dva faktory – situační a osobnostní.

³¹ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

Mezi situační faktory jsou řazeny především místo a čas události, viditelnost oběti, nebezpečnost poskytnuté pomoci, chování ostatních přítomných. Ochota pomoci např. klesá, když oběť nelze vidět, ale pouze slyšet. Vliv má rovněž počet osob přítomných na místě. Jedinec cítí menší míru zodpovědnosti, pokud je obklopen dalšími lidmi, kteří mohou pomoci. Další významnou okolností je skutečnost, zda mezi obětí a potencionálním zachráncem existuje vztah. Čím bližší je vztah mezi nimi, tím vyšší je ochota pomáhat.

Osobnostními faktory, které jsou prozkoumány méně než situační, jsou například aktuální psychický stav, empatie či sociální tréma. Je empiricky zjištěno, že momentální psychické rozpoložení člověka ovlivňuje jeho chování. Pozitivní nálada navozuje ochotu pomoci a naopak deprese, stres, neúspěchy tlumí ochotu pomáhat. Značnou roli při poskytování pomoci sehrává také vlastní odhad jedince o svých schopnostech a dovednostech.³²

Nahradit škodu oběti by měl na prvním místě pachatel. Povinností státu - jako garanta práva - je pak poskytnout potřebné nástroje k tomu, aby pachatel byl ke splnění své povinnosti donucen. Poškozenému je podle trestního řádu umožněno, aby uplatnil nárok na náhradu škody přímo v trestním řízení, v tzv. adhezním řízení. Poškozený může soud žádat, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu. Nárok poškozeného lze zajistit na majetku obviněného, je-li důvodná obava, že uspokojení nároku bude mařeno nebo ztěžováno. Soud může nárok přiznat a to zcela nebo z části, a nebo poškozeného odkázat s celým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na jiné řízení. V trestním řízení soud však nemůže nárok poškozeného zamítnout. Soud je vázán uplatňovaným nárokem poškozeného, nemůže mu přiznat víc, než co sám žádá.

Mnohdy však povinnost poskytnout kompenzaci oběti přechází na stát z důvodu nesolventnosti nebo neodhalení pachatele. Za tím účelem byl v České republice přijat v roce 1997 zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který zakotvuje peněžitou povinnost vůči oběti a zároveň stanoví podmínky pro její poskytování. Osoba, která utrpěla vážnější újmu na zdraví a nemůže se domoci náhrady škody na pachateli, může podat žádost k Ministerstvu spravedlnosti a domáhat se jednorázové peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace. Žádost musí být podána do jednoho roku ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným

³² Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998

činem, jinak právo zaniká. O kompenzaci se rozhoduje s přihlédnutím k sociální situaci oběti. Aby mohla být žádost kladně vyřízena je zapotřebí splnit zákonem stanovené podmínky, především spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Ministerstvo spravedlnosti buďto pomoc do tří měsíců od doručení žádosti poskytne nebo sdělí důvody, pro které pomoc neposkytne. O kompenzaci se rozhoduje s přihlédnutím k sociální situaci oběti. Oběť, které byla poskytnuta pomoc, je však povinna do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc, odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částky, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci (§ 12 odst. 1 zák. o pomoci).

Nahradit poškozenému škodu je možné také v rámci zvláštních způsobů trestního řízení upravených v hlavě dvacáté trestního řádu. Jedná se o tzv. odklony, kterými jsou podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. V obou případech je vyžadováno, aby šlo o trestný čin, na který zákon stanoví trest, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (tedy o bagatelní trestné činy).

Předpokladem pro podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 tr. řádu) je skutečnost, že obviněný se k činu doznal, s podmíněným zastavením souhlasí, nahradil škodu, způsobenou trestným činem nebo učiní jiná opatření k náhradě a vzhledem k osobě obviněného lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostatečné. Obviněnému je stanovena zkušební doba na 6 měsíců až 2 roky, po které soud rozhodne, zda se osvědčil nebo se bude v trestním stíhání pokračovat.

U narovnání, které je upraveno v ustanovení § 309 tr. řádu, jde o dohodu mezi obviněným a poškozeným. Zde je vyžadován vedle souhlasu obviněného i souhlas poškozeného, náhrada škody nebo učinění opatření k náhradě. Obviněný a poškozený musí být před rozhodnutím vyslechnuti a obviněný je povinen složit peněžitou částku na účet soudu k obecně prospěšným účelům. Navíc obviněný musí prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o schválení narovnání.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je rovněž považován za normu, která zlepšuje postavení poškozeného. Zákon ve svých základních zásadách promítá prvky tzv. restorativní justice. V ustanovení § 3 odst. 7 zák. mládeže, je stanoveno, že trestní řízení má směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.³³

³³ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005

Část IV.

Význam viktimologie pro praxi

4.1 Význam viktimologie pro trestní právo hmotné

V trestním právu jsou zohledňovány některé viktimologické aspekty, které musí být předmětem dokazování v konkrétní věci, aby mohla být posouzena trestní odpovědnost a správně být rozhodnuto o trestu. Jsou-li splněny určité zákonem stanovené podmínky, je svolení oběti s činem, považováno za okolnost vylučující odpovědnost a je vyloučena trestní odpovědnost pachatele. Svolení poškozeného není jako okolnost vylučující protiprávnost uvedena v současném trestním zákoně, na její užití se použije analogie. Za okolnost vylučující protiprávnost lze svolení poškozeného považovat jen v případech, že jde o zájmy jednotlivce, o kterých může on sám rozhodovat a jejichž porušení se nedotýká zájmů společnosti. Proto je svolení poškozeného vyloučeno například u trestných činů proti životnímu prostředí nebo proti pořádku ve věcech veřejných. Zásadně je vyloučeno u trestných činů proti životu. Svolení poškozeného má význam především u trestných činů majetkových. Svolení musí být učiněno vážně, dobrovolně, srozumitelně a určitě. Musí být vykonáno osobou, která je schopna podat závazný projev. Souhlas musí být dán před činem nebo současně s ním. Složitě je dokazování v situaci, kdy chování oběti umožňuje chybnou interpretaci a pachatel se brání, že jednal v omylu. Je třeba důkladně analyzovat predeliktní situaci a chování oběti a pachatele při činu i po něm. Viktimologické aspekty mají vliv i na výměru trestu. Za polehčující okolnost například považujeme, když pachatel svůj trestný čin sám oznámil úřadům (§ 33 písm. i/ tr. zák.) nebo se přičinil o odstranění škodlivých následků, dobrovolně nahradil způsobenou škodu (§ 33 písm. h /tr. zák.). Za přitěžující okolnost je naopak považováno, když pachatel spáchal trestný čin surovým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem (§ 34 písm. b/ tr. zák.). Soud při výměře trestu zohledňuje osobnostní vlastnosti oběti, přihlédne k nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4 tr. zák., § 31 odst. 1 tr. zák.).³⁴

³⁴ Novotný, O., Vanduchová, M. a kol.: Trestní právo hmotné: Obecná část: 5. vydání, Praha 2007, str. 288 – 290

4.2 Význam viktimologie pro trestní právo procesní

Procesní postavení poškozeného v trestním řízení není zcela uspokojivé. Vlivem veřejného mínění a viktimologických poznatků však dochází k reformám procesních předpisů a postavení poškozených se tak zlepšuje.³⁵ Trestní řád přiznává poškozenému relativně široká procesní práva. Poškozený je podle platné právní úpravy procesní stranou (§ 12 odst. 6 tr. řád), bez ohledu na to, zda má právo požadovat náhradu škody či nikoli. Oběti je dána široká možnost podat trestní oznámení. U vyjmenovaných deliktů je zapotřebí souhlas poškozeného s trestním stíháním (§ 163, 163a tr. řád). S tímto institutem jsou však spojeny i kritické hlasy, upozorňující na nebezpečí sekundární viktimizace, kdy oběť může být vystavena tlaku ze strany pachatele. O nároku poškozeného na náhradu škody se rozhoduje v tzv. adhezním řízení, které je součástí trestního řízení. Poškozený, který má proti obviněnému nárok na náhradu škody, může žádat, aby soud uložil obžalovanému v odsuzujícím rozsudku povinnost nahradit škodu (§ 43 odst. 3 tr. řád). Je však kritizováno, že poškozený se často náhrady škody nedomůže, buď je odkázán na občanskoprávní řízení nebo je přiznaný nárok nedobytný. Poškozený se smí odvolat jen proti výroku o náhradě škody, nikoli proti výroku o vině, což je často předmětem kritiky. Dojde-li pak k vydání trestního příkazu, není poškozený oprávněn podat odpor. Oběti jsou dnes zapojovány do různých alternativních způsobů vyřízení trestních věcí, tzv. odklonů. Jde například o podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 tr. řád) nebo narovnání (§ 309 tr. řád). V zájmu oběti je podmínkou uplatnění náhrady škody nebo uzavření dohody o náhradě nebo o výkonu jiných opatření.³⁶

³⁵ Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. vydání, Praha: ASPI, 2004

³⁶ Jelínek, J., a kol.: Poškozený v českém trestním řízení, Karolinum, Praha 1998

4.3 Význam viktimologie pro prevenci kriminality

Potencionální oběť může sehrát významnou roli při prevenci kriminality. Od občanů se očekává, že se budou bránit proti viktimizaci, podle svých schopností a možností a stanou se tak částečně odpovědní za své bezpečí. Přičemž stejnou míru spoluúčasti nelze požadovat od všech. Například dětem, nemocným či slabým musí stát poskytnout zvýšenou ochranu. Viktimologie se významně uplatňuje v situační prevenci. Existují nejrůznější návody a doporučení, vycházející z poznatků viktimologie, jak se účinně bránit před viktimizací. Nejdůležitější jsou doporučení, která se vztahují na jednotlivé druhy trestných činů a na konkrétní situace. Nejsložitější je vypracovat doporučení proti deliktům, v nichž se silně uplatňují emoce a afekty. Odborníci radí, jak se vyhnout kriminogenním situacím, mnohem obtížnější však je podat jednotný návod, jak se chovat při útoku pachatele. Neexistují žádné obecné rady, podle kterých by bylo možno se za všech okolností řídit, vždy bude záležet na konkrétní situaci. Úspěch může mít i použití lstí či snaha navázat s pachatelem klidný rozhovor, který povede k zamezení dokonání útoku.³⁷

U osob se zvýšeným rizikem viktimnosti, je vedle návodů a doporučení dobré poskytnout také výcvik sebeobrany. Vždy je třeba mít na paměti, že vyvolání atmosféry strachu, situaci nejen neřeší, ale může i podstatně zhoršit. Přestože osvěta je jistě velmi záslužná, je třeba se vyvarovat přehnanému zveličování nebezpečí.³⁸

³⁷ Koubová, E.: Význam viktimologie pro prevenci kriminality, Nové formy kriminality u nás i ve světě, Dům techniky, Ostrava 1991

³⁸ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. : Kriminologie. 2.vydání, Praha: ASPI, 2004, str. 166

Část V.

Oběti nové formy kriminality - Stalking

5.1 Vymezení pojmu

V této části své práce, bych se ráda zaměřila na jednu z nebezpečných forem psychického násilí, která je v odborné literatuře označována anglickým slovem stalking. Tento termín byl původně spojen s loveckou terminologií a znamenal stopování, lovení zvěře.

Dnes je tento výraz používán pro označení nejrůznějších forem nebezpečného pronásledování, slídění a obtěžování zaměřeného proti konkrétní vyhlédnuté osobě, především ze strany bývalých partnerů, ale i kolegů a dalších osob. Dochází k němu opakovaně a často se stupňuje intenzita projevované agrese.

Podle německého psychologa U. Fullgrabeho³⁹ bylo slovo stalking poprvé užito v USA v r. 1998 jako název pro novou formu kriminality. Z kriminologického pohledu jde o úmyslné, zlovolné jednání, které pronásledovanou osobu omezuje v jejím běžném způsobu života či dokonce ohrožuje její tělesnou integritu.

Stalking vždy představuje zásah do privátní sféry jedince, má velmi blízko k domácímu násilí. Pronásledování může být motivováno obdivem nebo také nenávisť. V konkrétní podobě se jedná o zasílání výhružných dopisů, sms zpráv, emailů, zveřejňování intimních fotografií na internetu, patří zde i nevyžádané telefonáty, nechtěné návštěvy či dary, pozorování a jiné formy vnucení se do přízně ohrožované osoby.⁴⁰

5.2 Historický vývoj pronásledování

Stalking je fenomén poslední doby a je chápán jako otevřený problém na půdě trestního práva, kriminologie a kriminální psychiatrie. Chování dnes označené termínem

³⁹ Fullgrabe, U.: Stalking - eine neue Form des Psychoterrors. Kriminalistik, 2001

⁴⁰ Čírtková, L.: Policejní akademie ČR, Časopis Kriminalistika 4/2004 Praha

stalking, popsali už ve středověku Hippokrates, Galen, Plutarch a mnoho dalších.

V oblasti psychiatrie je tento jev zkoumán dlouhé roky. Již v 18.století se psychiatři Pinel a Esquirol zabývali pronásledováním, které chápali jako patologickou náklonnost a posedlost vůči jiné osobě. V první polovině dvacátého století přišla psychiatrie a psychologie s řadou pokusů a vysvětlení tzv. „*milostného pronásledování*“, jako psychopatologického jevu.⁴¹

Charakteristický vývoj pronásledování popsal z hlediska psychiatrie Clérambault v následujícím třífázovém modelu:

- stádium pýchy: pronásledovatel je naladěn očekáváním a snaží se o kontakt s pronásledovaným
- stádium zklamání: objevují se obavy, dochází k pronásledování, obtěžování a falešnému obviňování oběti
- stádium hněvu: pronásledovatel přichází s požadavky, může jít o výhrůžky a vydírání

Také v klasické literatuře se můžeme setkat s několika historickými příklady pronásledování. Už Shakespeare ve svých posledních 25 sonetech vykresluje známky pronásledování, které bylo tehdy spojováno především s neopětovanou a nešťastnou láskou. Mullen, Pathé a Purcell popisují chování typické pro stalkery v životech a dílech italských básníků Danté Alighieriho, Francesco Petrarky nebo filosofa - Soren Kierkegaarda.⁴²

Teprve však ve druhé polovině 20.století začal tento problém přecházet z roviny psychiatrie do pozornosti jiných vědních oborů s těsnou vazbou na kriminalitu a dostávají se tak do popředí otázky dosud opomíjené. Bylo to dáno především faktem, že mnoho případů se z psychiatrických ambulancí dostávalo do soudních síní.

Za všechny uvedu případ W. Hinckleyho z roku 1981, který podnikl atentát na prezidenta USA R. Reagana, kterému předcházelo pronásledování herečky J. Fosterové. Jako svůj motiv pachatel uvedl, že se chtěl dostat do přízně herečky a získat její náklonnost.

⁴¹ Pinals, D., A.: Group for the Advancement of Psychiatry, Committee on Psychiatry and Law, Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches, Oxford University Press US, 2007

⁴² Mullen, P., E., Pathé, M., Purcell, R.: Stalkers and their victims, Cambridge University Press, 2000

Výše uvedené lze uzavřít závěrem, že ačkoli je problematika stalkingu věnována zvýšená pozornost až v posledních letech, ve společnosti existuje pronásledování po staletí. Nelze než souhlasit s výstižným tvrzením psychiatra Meloye, že, sledování je stará praxe, ale nový zločin.⁴³

5.3 Oběti stalkingu

Oběti pronásledování jsou převážně avšak nikoli výhradně ženy, což vyplývá z americké studie z roku 1998. Výzkum provedl Center for Policy Research na vzorku 8000 žen a 8000 mužů, ze kterého vyplývá, že v 78% případů byly obtěžovány ženy.

V minulosti mezi ohrožené kategorie osob patřili zejména politici, celebrity a jiné známé osobnosti, dnes se stalking dotýká také dalších osob. Nejčastěji jsou ohroženi ex-partneři, osoby, které neopětují lásku či kolegové v práci.⁴⁴

Stalking mívá následky na psychickém i tělesném zdraví oběti. Studie, které se zabývaly důsledky stalkingu na oběť ukázaly, že pronásledované osoby mají často závažné zdravotní potíže, a že trpí symptomy posttraumatické zátěže, depresí, všeobecným strachem nebo jinými psychickými poruchami.⁴⁵

V jedné ze studií bylo dokonce prokázáno, že oběti stalkingu na všech zkoumaných stupnicích (deprese, somatické symptomy, pocit strachu a stresová zátěž) vykazují daleko vyšší hodnoty než osoby, jež stalkingu vystaveny nebyly.⁴⁶

První německá studie o stalkingu, která se zabývá dopadem tohoto jevu na psychiku oběti ukazuje, že na stupnici psychických pocitů, kterou vypracovala Světová zdravotnická organizace, vykazuje více než polovina oběti kritické hodnoty blížíci se depresivním stavům. Studie z West Chester Univerzity z roku 1998 porovnává újmu způsobenou obětí stalkingu ve srovnání s jinými trestnými činy a dochází k závěru, že

⁴³ Meloy, R., J.: *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*, Academic Press, 2001

⁴⁴ Tjaden, P., Thoennes, N.: *Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey*, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998

⁴⁵ Kamhuis, Emmelkamp: *Traumatic distress among support-seeking female victims of stalking*, *American Journal of Psychiatry*, 2001, str. 795–798.

⁴⁶ Kuehner, Weiss: *Gesundheitliche Folgen und Möglichkeiten der Therapie für Stalking-Opfer*. In Dressing, Gass (Hrsg.) *Stalking! Verfolgung, Bedrohung, Belästigung*. Bern, Göttingen, Toronto, Seattle : Verlag Hans Huber, 2005, s. 79–99.

většina dotazovaných žen, které již dříve byly obětí trestného činu (75%) považuje újmu způsobenou stalkingem za závažnější než ublížení vyvolané jiným trestným činem.⁴⁷

„Můžeme se setkat se stejnými příznaky jako u obětí, které čelily těžkému násilí, jako je přepadení nebo znásilnění,“ nechává se slyšet policejní psychologka, docentka Ludmila Čírtková, která mimo jiné působí v Bílém kruhu bezpečí. Je nesporné, že pronásledování má neblahý dopad na psychologické, sociální a interpersonální fungování oběti.⁴⁸

Z výzkumu, který realizovali M. Pathé a P. E. Mullen v roce 1997 vyplývá, že ze 100 obětí bylo 94 z nich donuceno změnit své životní návyky. Přičemž u 83 obětí byla zjištěna vzrůstající míra úzkosti. Často byly zmiňovány poruchy spánku a nechutenství a u 24 obětí byly dokonce zaznamenány sebevražedné sklony.

Z výše zmiňované americké studie z roku 1998 rovněž vyplynulo, že se s nebezpečným pronásledováním již setkalo 8 % žen a 2% mužů. Oběti jsou často nuceny změnit své pracoviště a téměř 20% ze všech obětí se přestěhuje. Méně než polovině z obětí bylo zároveň vyhrožováno a cítili intenzivní strach. Přibližně polovina obětí hlásila událost na policii, z nichž ve čtvrtině případů došlo následně ke vzetí do vazby. Ve 12% případů vyústil stalking v žalobu. Ve studii byl také prokázán negativní dopad pronásledování na psychiku jedince.

Bylo zjištěno, že 30% ženských obětí a 20% mužských hledá psychologickou pomoc jako důsledek své viktimizace. Navíc hrozí obětem i fyzické násilí, které může v krajním případě vést ke smrti. Studie dokládá silnou spojitost mezi pronásledováním a jinou formou násilných trestných činů. 81% žen, které byly pronásledovány současným nebo bývalým partnerem byly rovněž tímto partnerem fyzicky napadeny a ve 31% případů byly partnerem sexuálně zneužity.⁴⁹

Obětí stalkingu se může stát kdokoli z nás. Postiženy mohou být osoby všech věkových kategorií i sociálních skupin. Jak už bylo řečeno oběti bývají nejčastěji ženy, rovněž častými oběťmi bývají osoby osamělé a ty, které ukončily se stalkerem

⁴⁷ Tjaden, P., Thoennes, N.: Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998

⁴⁸ Čírtková, L.: Stalking končí i vraždami, 5.5.2008, dostupný z <http://www.novinky.cz/krimi/139145-stalking-konci-i-vrazdami-v-zakone-prestoeni.html>

⁴⁹ Tjaden, P., Thoennes, N.: Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998

partnerský vztah. Také jsou více ohroženy osoby, které pracují v těsném kontaktu s ostatními lidmi. Vedle politiků, herců, zpěváků, moderátorů představují ohroženou skupinu i právníci, soudci, lékaři či učitelé. Primárním cílem stalkerů jsou osoby dospělé, v 52% případů osoby ve věku 18 až 29 let.

Stalking se může překlopit do přímé agrese. Empirické výzkumy ukazují, že 64% pachatelů své oběti vyhrožuje, 40% ničí její majetek, 36% pachatelů napadne oběť i fyzicky, 6% napadá třetí osoby, 2% případů končí dokonce smrtí.⁵⁰

5.4 Pachatelé stalkingu

Z první celonárodní studie o výskytu stalkingu provedené v USA v roce 1998, kterou provedl Center for Policy Research za finanční podpory National Institute of Justice a Centers for Disease Control and Prevention vyplývá, že 87% stalkerů jsou muži. Většinou mezi 30-40 rokem věku. Průměrný věk těchto pachatelů je vyšší než u jiných trestných činů.⁵¹

Existuje mnoho typologií stalkerů, avšak žádná není dosud všeobecně přijata.

Pronásledovatelé můžeme rozdělit do šesti základních skupin podle Holmese:⁵²

- 1) pronásledovatel celebrit
- 2) pronásledovatel ex-partnera
- 3) pronásledovatel politiků
- 4) pronásledovatel z vášně, který je především sexuálně motivován a přechází od jedné oběti k další
- 5) pronásledovatel ze zjištěné motivace, který netrpí psychickou poruchou, ale pronásleduje účelově, hrozí fyzickým násilím, aby získal peníze
- 6) pronásledovatel frustrovaný a odmítnutý v lásce

⁵⁰ Čírtková, L.: Policejní akademie ČR, Časopis Kriminalistika 4/2004 Praha

⁵¹ Tjaden, P., Thoennes, N.: Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998

⁵² Boon, J. - Sheridan, L.: Stalking and Psychosexual Obsession. John Wiley and Sons, New York 2002.

Typologie stalkerů podle Kuklena dle jejich rizikovosti pro oběť:

- 1) hledač intimity – tento typ stalkera touží být s osobou, kterou si vyhlédl, častý je výskyt u celebrit. Pronásledovatel touží po opětovném vztahu.
- 2) nekompetentní nápadník – stalker touží po poměru, ale nejde tady o snahu po opětovném vztahu
- 3) odmítnutý pronásledovatel – tato osoba pronásleduje z důvodu rozčarování z ukončeného vztahu, který se snaží obnovit nebo vykonat odplatu
- 4) zlostný pronásledovatel – tito stalkeri vynikají ve vyhrožování a zastrašování, pronásledují kvůli skutečné či domnělé újmě
- 5) predátorský (útočný) pronásledovatel – u těchto osob se setkáváme s útočným až sexuálně agresivním chováním

V minulosti byl kladen důraz na poznatky a výzkumy pachatelů, které byly provedeny ve zdravotnických zařízeních či se opíraly o policejní dokumentaci. V posledních letech se situace mění, impulsem byl především jedinečný projekt ve Velké Británii, který se zaměřoval na osobu oběti. Cílem tohoto projektu bylo rozčlenit pronásledovatele a vytvořit taxonomii, která by usnadnila práci policistům při řešení jednotlivých případů.⁵³ Autoři při své práci vycházeli ze 124 skutečných případů.

Vypracovaná taxonomie rozděluje pronásledovatele do čtyř základních skupin (graf č.5):

- 1) pronásledování bývalým partnerem
- 2) pronásledování umanutým obdivovatelem
- 3) pronásledování fixovaným stalkerem s psychickými poruchami
- 4) sadistický pronásledovatel

Výzkum dokládá četnost výskytu jednotlivých typů pronásledovatelů a uvádí postupy používané při řešení jednotlivých případů.⁵⁴

⁵³ Boon, J. - Sheridan, L.: Stalking and Psychosexual Obsession. John Wiley and Sons, New York 2002

⁵⁴ Čírtková, L.: Policejní akademie ČR, Časopis Kriminallistika 4/2004 Praha

Z taxonomie vyplývá, že 50% všech případů tvoří pronásledování bývalým partnerem. Bylo zjištěno, že tomuto pronásledování zpravidla předcházelo domácí násilí. Těmto pachatelům nevadí, že jsou předmětem zájmu policie a často svým obětem vyhrožují. Odborníci doporučují nepodceňovat hrozby pronásledovatelů a vyhýbat se kontaktu s nimi. Pro kontrolu pronásledování spojeného s domácím násilím byl ve Velké Británii vytvořen posuzovací systém SARG (Spousal Assault Risk Guide).

V 18% případů jde o pronásledování poblázněným obdivovatelem, přičemž může jít o mladého obdivovatele nebo obdivovatele středního věku. Vyhlédnutá osoba se pro pronásledovatele stává idolem, kterému chce být na blízku, zpravidla zde nedochází k fyzické agresi. V tomto případě je doporučováno poradenství a psychologická intervence.

20% stalkerů trpí psychickými poruchami. Mezi nimi se podle nebezpečnosti rozlišují dva typy pronásledovatelů. Méně nebezpečný fixovaný stalker má blízko k poruchám osobnosti. Vybírá si ženy, se kterými přichází do kontaktu v zaměstnání a vytváří si představu, že i oběť touží po vztahu s nimi. U fixovaného pronásledovatele se zvýšenou nebezpečností se projevuje závažný stupeň psychického narušení, většinou jde o jedince léčené v psychiatrických zařízeních a evidované u policie. Tento pronásledovatel je nepředvídatelný a nebezpečný, často se uchyluje k fyzickým atakům.

Výskyt sadistického pronásledovatele se odhaduje na 12% případů. Jde o nejzávažnější typ pronásledovatele. Oběť chce zcela ovládat, zastrahuje jí a působí chladně a psychopaticky i na své okolí. Tento typ stalkera se stává na pronásledování závislý a stupňuje intenzitu útoku, což může vést až k vraždě. Na sadistického stalkera narazil před lety i pražský psychiatr Karel Hynek a přestože na pronásledování upozornil policii, nedočkal se pomoci. Podal žalobu na Českou republiku pro nečinnost u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a uspěl. Nakonec mu nárok na odškodnění byl přiznán i odvolacím městským soudem v Praze.

U stalkerů je často diagnostikována porucha osobnosti, zejména narcistická a dissociální nebo porucha seberegulace, nejedná se ovšem o duševní onemocnění. Tyto osoby mohou v druhých lidech dokonce vyvolávat mylný dojem, že jsou pouze starostliví a nejsou nebezpeční.⁵⁵

⁵⁵ Boon, J. - Sheridan, L.: Stalking and Psychosexual Obsession. John Wiley and Sons, New York 2002.

Nejrůznější formy obtěžování:

- snaha agresora vzbudit pocit strachu a obav
- poškozování a ničení věcí osoby pronásledované
- útočník se často sám cítí být obětí
- snaha o poškození dobré pověsti oběti⁵⁶

Podle mnohých odborníků hraje u pronásledování rozhodující roli vztah mezi obětí a pachatelem. Přičemž se může jednat o vztah osobní, pracovní či mediálně zprostředkovaný. Ze studie, kterou provedla Mary P. Brewster ve West Chester University 12. června 1998 na vzorku 187 dotazovaných žen vyplynulo, že 37% obětí bylo se stalkerem dříve ženatých, ve 25% případů stalker s obětí žil bez uzavření sňatku, u 24% šlo o vážnou známost mezi útočníkem a pronásledovaným a jen v 14% případů šlo o příležitostné setkávání (graf č. 4). Ze studie taktéž vyplývá, že dvě třetiny žen zažilo domácí násilí během jejich dřívějšího vztahu se stalkerem.⁵⁷

Důležité je především rozlišovat následující tři případy vztahů mezi obětí a stalkerem:

- 1) oběť je cizí osoba
- 2) obětí je osoba pronásledovateli známá
- 3) obětí je bývalá družka/druh

Zvýšené riziko násilného chování stalkera lze předpokládat tehdy, jestliže mezi stalkerem a jeho obětí existoval intimní vztah, který se posléze zhroutil. Značné riziko násilnického chování vůči cizí osobě lze vyzorovat také tehdy, trpí-li stalker psychózou nebo obtěžuje-li oběť sexuálně zaměřenými obscénními telefonáty, jimiž se připravuje k sexuálnímu násilí.⁵⁶

Jak jsem již uvedla výše, pronásledování může spočívat v nejrůznějších formách obtěžování oběti. Z tohoto hlediska lze členit stalkery na ty, co zasílají svým obětem dopisy, emaily, předměty, různé pozornosti s milostným nebo výhrůžným podtextem, telefonují oběti, dále na ty co oběti osobně sledují na ulici, stojí před domem, nahlízejí do oken a konečně na ty, jež se dopouštějí ničení majetku obětí, jako je pomalování

⁵⁶ Čírtková, L.: Policejní akademie ČR, Časopis Kriminální 4/2004 Praha

⁵⁷ Brewster, M., P.: Exploration of the Experiences and Needs of Former Intimate Stalking Victims, Final Report Submitted to the National Institute of Justice, 1998

⁵⁸ Mechanic, Weaver., Resick: Intimate partner violence and stalking behaviour: Exploration of patterns and correlates in a sample of acutely battered women. Violence and Victims, 2000, 15, s. 55–72.

domu, dveří bytu, zdemolování auta, zabití domácích zvířat aj. Výzkum dospěl k závěru, že v 90% případů jde o obtěžování telefonáty, jde tedy o nejběžnější formu stalkingu. V 78% případů šlo o pozorování oběti a v 68% o její pronásledování.⁵⁹

Nemalý význam má také motiv agresora. Za hlavní důvod pro odstartování pronásledování dotazované ženy uvedly rozchod s partnerem a to ve 33% případů a v 26% případů byl důvodem alkohol nebo drogy. Pronásledování může být reakcí na odmítnutí, hledání blízkosti za každou cenu, projevování nenávisti, pronásledování jehož příčinou je nedostatek schopnosti řešit nastalou situaci jinak nebo jde o důsledek útočné agresivity. Pokud pachatel trpí duševní poruchou, je bezesporu na místě, využít včasnou pomoc psychiatrů.

Chování stalkera ovlivňují také psychopatologické symptomy. Podle toho, zda se u pronásledovatele vyskytuje psychopatie, rozlišujeme tři skupiny stalkerů:

- 1) skupina psychotických stalkerů – objevena duševní porucha
- 2) intermediární skupina – zaznamenáno neobvyklé chování podobné jako při drogové závislosti apod.
- 3) skupina psychicky zdravých stalkerů, popř. stalkerů s poruchami osobnosti nepatologického charakteru⁶⁰

Odborníci se shodují na těchto základních radách, jak se účinně bránit proti stalkingu:

- 1) stalkerovi musíme dát najevo, že si nepřejeme, aby nás vyhledával a zamezení jakéhokoli kontaktu
- 2) informovat o své situaci všechny své blízké a známé
- 3) využít pomoci policie, právníka, uschovávat si trestní oznámení a kopie dopisů
- 4) zajistit všechny důkazy o stalkerství
- 5) změnit své obvyklé návyky, které jsou stalkerovi známy
- 6) nezdržovat se mimo domov bez doprovodu přátel, známých nebo se s nimi domluvit na signálu v případě, kdy se dostanete do nebezpečí
- 7) vždy u sebe nosit mobilní telefon, pro okamžité přivolání pomoci
- 8) mít při sobě prostředky, které je možné legálně použít v případě ohrožení, např. pepřový sprej nebo slzný plyn

⁵⁹ Mechanic, Weaver., Resick: Intimate partner violence and stalking behaviour: Exploration of patterns and correlates in a sample of acutely battered women. *Violence and Victims*, 2000, 15, s. 55–72.

⁶⁰ Dressing: Aktueller Forschungsstand zu Stalking. In Dressing, Gass, op. cit. v pozn. č. 10, 2005, s. 1–37.

9) nahrávat audio záznamy telefonních hovorů, uchovat sms zprávy a korespondenci

5.5 Vývoj stalkingu v USA

V ČR dosud není nebezpečné pronásledování považováno za trestný čin, situace by se však měla změnit k 1. 1. 2010, kdy nabude účinnosti nový trestní zákoník.

Naproti tomu v USA je stalking zakotven do právního řádu jako trestný čin již od roku 1990, kdy vznikl první policejní útvar se zaměřením na problematiku nebezpečného pronásledování a vyhrožování. Jako trestný čin byl stalking označen poprvé v Kalifornii. Od tohoto okamžiku taky vzrostl počet ohlašovaných případů. V Los Angeles se zrodila policejní jednotka s názvem Threat Management Unit, jako reakce na vraždu mladé herečky R. Schaefferové, která byla zastřelena svým obdivovatelem.⁶¹ Byly to však i další tragické případy vražd, které následovaly po rozpadu partnerských vztahů, které napomohly k radikálnímu řešení. Policejní jednotka se zaměřuje především na vyhodnocování rizik a předcházení fyzickému násilí. V prvních letech činnosti útvaru se oběti rekrutovaly především z řad VIP, zejména z Hollywoodu. Postupem doby se však zjistilo, že tento fenomén postihuje i ostatní občany. V uvedené jednotce dnes pracuje deset specialistů a ročně řeší kolem 200 případů pronásledování, z nichž necelá třetina se týká mediálně známých osob.⁶² V USA však existuje i další přístup k stalkingu, zaměřený na interdisciplinární týmy. Za zmínku stojí vytvoření pracovní skupiny v San Diegu v roce 1994, kde působí tým právníků, policistů, psychologů a psychiatrů řešící konkrétní případy pronásledování. Většina viktimologických výzkumů, které se týkají problematiky stalkingu, jejich jednotlivých forem, osobnostmi pachatelů a obětí, prevencí a kriminologickými faktory jednání, pochází z USA.

Podle jedné z viktimologických studií z USA provedené v roce 1998 Center for Policy Research se s nebezpečným pronásledováním setkalo 8% žen a 2% mužů, přičemž experti předpokládají podobný výsledek i v Evropě.⁶³

⁶¹ Vacek, J.: Velké psychiatrické případy. Paseka, Praha 2001

⁶² Hoffmann, J.: Stalking. Polizeiliche Pravention und Krisenmanagement. Kriminalistik, 2003

⁶³ Knecht, T.: Stalking. Kriminalistik, 2003

5.6 Výzkumy stalkingu ve světě

Pronásledování je trestné už i v některých zemích EU. V boji proti stalkingu mezi evropskými zeměmi zaujímá první místo Velká Británie. Zde jsou vydávány speciální příručky pro policisty, které jim mají pomáhat v boji proti nebezpečnému pronásledování a fungují tady policejní specialisté zaměřeni na řešení této problematiky.

Stalkingu byla věnována i značná část 3. evropského kongresu o násilí v klinické psychiatrii v Londýně roku 2003. V Rakousku je stalking považován za trestný čin od poloviny roku 2006, v Německu pak od ledna 2007. Na tomto místě je třeba zmínit i významnou konferenci Německé soudcovské akademie, která se ve dnech 10. – 14. 10. 2005 ve Wustrau rovněž problematikou stalkingu zabývala. V Německu na Oddělení soudní psychologie v Darmstadtu probíhá první všeobecný výzkumný projekt o stalkingu, vedený prof. Hansem Georgem Vossem. Stranou nestojí ani Švýcarsko, kde je pronásledování rovněž trestné. Dalšími státy, které upravují tuto problematiku legislativní cestou jsou Kanada, Japonsko a Čína.

Z anglosaských studií vyplývá, že zhruba 4 – 7% mužů a 12 – 17,5% žen se alespoň jednou v životě stalo obětí pronásledování.⁶⁴ První německé studie o stalkingu zase uvedlo 11,6% dotázaných, že se osobně se stalkingem setkala. Mezi oběťmi bylo 87,2 % žen a 12,8 % mužů.⁶⁵

Nelze opomenout, že stalking je významným fenoménem pro kriminalistiku, neboť do jisté míry předznamenává závažné násilné trestné činy. Při zkoumání ze 141 případů žen, které byly svými bývalými partnery usmrceny se v 76% případů pachatel projevoval jako stalker.⁶⁶

Při interpretaci výsledků jednotlivých výzkumů je důležité zmínit, že studie o stalkingu jsou nedostatečně konzistentní v metodikách měření i v definici respondentů, a proto srovnávání závěrů není jednoduché. Přesto zřejmý obrázek o rozšířenosti podává literatura, která uvádí, že ženy jsou v průběhu svého života vystaveny riziku pronásledování v 8-33% případů, což je závislé na definici stalkingu.

⁶⁴ Purcell, Pathé, Mullen: The prevalence and nature of stalking in the Australian community. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 2002

⁶⁵ Dressing, Kuehner, Gass: Lifetime prevalence and impact of stalking in a European population. British Journal of Psychiatry, 2005

⁶⁶ Campbell, Webster: Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. Am J Public Health 2003, 93, s. 1089-1097.

U mužů platí nižší riziko, které představuje 2 - 7% případů. Rozpětí výskytu násilí je 3 - 46%. Za rizikovější skupiny obyvatel jsou obecně považovány ženy, studenti a lékaři psychiatrických klinik.

Problematické pronásledování ve společnosti se věnuje několik málo studií. Jeden z výzkumu se ve své studii zabývá srovnáním výskytu a rozšířením pronásledování v Austrálii, USA, Velké Británii a Německu (tabulka č. 1).

Australská studie z roku 1996, provedená Australia bureau of Statistics dokládá, že z náhodného vzorku 6300 dotazovaných žen se ze stalkingem během svého života setkalo 15% žen, přičemž šlo o neznámého pronásledovatele. Ve 30% případů šlo o pronásledování kratší než 1 měsíc, pronásledování trvalo 6 měsíců až 2 roky v 25% případů a v 15% případů bylo pronásledování delší 2 let. V Austrálii byl proveden výzkum ještě v roce 1999, Purcell vycházel ze vzorku 3700 náhodně vybraných dospělých osob. 8% mužů a 24% žen poznalo na vlastní kůži pronásledování, z nich 2,9% za poslední rok. V 57% případů šlo o pronásledování oběti jemu známou osobou a ve 24% šlo o bývalého partnera. V 10% případů byla délka pronásledování delší než 1 rok.

Studie USA provedená National institute of Justice (NIJ) a Centers for Disease Control and Prevention v roce 1998 prostřednictvím telefonního rozhovoru se dotazovala 8000 žen a 8000 mužů. Výsledky ukazují, že s pronásledováním má osobní zkušenost 8% žen a 2% mužů, přičemž v 59% případů šlo o pronásledování bývalým partnerem. O stalking kratší jednoho roku šlo v 50% případů, ve 25% případů trvalo pronásledování 2 až 5 let a nad 5 let trvalo pronásledování v 10% případů.

Výzkum stalkingu byl proveden také British crime survey ve Velké Británii v roce 1998. Zde se jednalo o osobní rozhovor s 10000 žen a mužů z něhož vyplynulo, že 16% žen a 7% mužů se již stalo obětí stalkingu, při přičemž 3% z nich bylo obětí v posledním roce. Ve 29% případů šlo o pronásledování ex-partnerem, ve 33% osobou neznámou.⁶⁷

⁶⁷ Pinals, D., A.: Group for the Advancement of Psychiatry. Committee on Psychiatry and Law, Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches, Oxford University Press US, 2007

Pronásledování trvalo ve 26% případů 1 až 3 měsíce, ve 19% bylo delší než 1 rok. Ve státě Louisiana byl také proveden výzkum v roce 1998, kde bylo telefonicky dotazováno 1171 žen, z nichž 15% má se stalkingem osobní zkušenost, 2% dokonce během posledního roku. Ve 51% případů šlo o obtěžování ex-partnerem, ve 33% se oběť s pronásledovatelem znala a v 13% se jednalo o cizí osobu.

V Německu (středně velké město Mannheim) studie z roku 2005 dospěla k závěru že, z 1000 mužů a 1000 žen, 17% žen a 4% mužů se stalo obětí stalkingu, v 76% šlo o jednání ze strany oběti známých osob. V 17% trvalo pronásledování 1 měsíc, delší než 1 rok bylo ve 24% případů.

Při těchto výsledcích nutno brát v potaz rozdílné rozpětí výskytu stalkingu, odlišný vzorek respondentů, metodiku výzkumu i definice jednání, které je považováno za stalking.

Další čtyři výzkumy jsou zaměřeny na výskyt stalkingu mezi zaměstnanci psychiatrických zařízení, u kterých je zvýšená míra viktimizace (tabulka č. 2).

Romans a kolegové provedli výzkum v roce 1996, který prokázal, že zaměstnanci psychiatrických klinik se v 5,6% případů setkali s opakovaným sledováním se zlým úmyslem, 64% zaměstnanců bylo chováním pacienta vystrašeno, přičemž 8% obětí bylo s lékařem ve vztahu osobním či rodinným. Miller v roce 1985 zkoumal výskyt pronásledování u soudních psychiatrů a došel k závěru, že ve 42% případů byli psychiatři obtěžováni, 3% z nich bylo dokonce fyzicky napadeno. Gentile, Asamem, Harmell a Weathers provedli výzkum v roce 2002 u psychologů přičemž zjistili, že v 10% případů byli pronásledováni svými pacienty. V roce 2005 pak podobnou studii vypracovali Galezzi, Elkins a Curci – předmětem výzkumu byli lékaři místní kliniky a u 11% bylo konstatováno pronásledování v podobě nežádoucích kontaktů.⁶⁸

Výskyt násilí, ke kterému dochází při pronásledování byl zkoumán v ještě menší míře než samotný výskyt stalkingu. Násilí plynoucího ze stalkingu se objevuje v rozpětí 3 - 47%.⁶⁵ Na tomto místě bych ráda poukázala na několik výzkumů, které monitorují existenci násilí (tabulka č. 3).

Zona, Sharma a Lane v roce 1993 revidovali 74 případů na Theat Managment Unit – většinou z oblasti zábavního průmyslu (film, divadlo, hudba) a dospěli ke zjištění, že ve 3% případů pachatele použili násilí. Hormon, Rosner a Owens provedli studii v roce

⁶⁸ Pinals, D., A.: Group for the Advancement of Psychiatry. Committee on Psychiatry and Law, Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches, Oxford University Press US, 2007

1995, vycházeli přitom z lékařské správy na klinice soudního lékařství a odhalili násilí v 21% případů. Hormon, Rosner a Owens v roce 1998 prošli lékařské případy za 10 let a ve 45% případů se setkali s násilným jednáním. Mullen, Pathé, Purcell a Stuart dospěli v roce 1999 k číslu 36% případů. Ve všech výše zmiňovaných případech byl zdrojem poskytnutých dat pronásledovatel. Hall v roce 1998 objevil násilí ve 46% případů a Brewster v roce 2000 hovoří o 46% případů násilí. Stuart, Hall a Brewster vycházeli z výpovědí obětí pronásledování.

V lednu 2006 Mohandie, Meloy, McGowan a Williams publikovali svou studii Typologie Stalkera. Studie obsahovala 1005 případů stalkingu, které získali od Úřadu pro vyšetřování (oddělení ochrany zábavního průmyslu), z policejních reportů a z vlastních záznamů. Objevili výskyt násilí ve 46% případů stalkingu – ve 30% případů bylo násilí namířeno proti oběti, v 7% případů proti třetím osobám a o násilí proti zvířeti u 2%. Přičemž napadení bylo nejčastější formou násilí, o vraždu či šlo jen v 0,5% případů a ve 20% případů bylo při vyhrožování použito zbraně.⁶⁹

Nutno podotknout, že jednotlivé studie se velmi liší ve velikosti a rozsahu dat, definicích i zaměřeních. Výpovědi obětí jsou považovány za více přesnější, neboť výpovědi stalkerů prokazují snahu pronásledovatelů snížit míru své odpovědnosti za spáchané činy. Liší se i definicemi stalkingu a dopuštěného násilí. Rozdíly shledávám i ve způsobu sběru dat a celkového zaměření studií. Jen těžko lze rozpětí výskytu násilí stalkerů zobecnit do jednoho %. Domnívám se, že je zapotřebí provést řadu dalších výzkumů, které by deklarovaly reálné nebezpečí stalkingu, přispěly k pochopení jednání stalkerů a vzájemné interakci mezi obětí a pachatelem. Doporučuji zapojit tuto tematiku do vzdělávacích procesů a tréninkových programů, což může pomoci snížit výskyt stalkingu v současné společnosti.

Reakce obětí na nebezpečné pronásledování jsou různé. Ukazuje se, že ženy se častěji uchylují k ignoraci a muži naopak ke konfrontaci se stalkerem. J. E. Douglas označuje ženy, které jsou pronásledované bývalým manželem či partnerem a neohlásily toto jednání policii jako „silent victims“ (mlčící oběti). Zvláště v počátečních fázích pronásledování se z hlediska prevence zdá být nejučinnější ignorování pronásledovatele.

⁶⁹ Pinals, D., A.: Group for the Advancement of Psychiatry. Committee on Psychiatry and Law, Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches, Oxford University Press US, 2007

Když například pronásledovatel telefonuje třicetkrát za den oběti a ta telefon nezvedá, ale třicáté prvé vyzvánění již neignoruje a odpoví, jediné, co stalkera naučí je, že třicet marných telefonátů je cena za to, aby nakonec mohl osobu slyšet. Z americké studie z roku 1998 provedené v Department of Criminal Justice ve West Chester University vyplývá, že ze 187 ženských obětí stalkingu se pokusilo 69% domluvit pronásledovateli, 43% jej ignorovalo, 33% oběti změnilo své bydliště a 32% změnilo své telefonní číslo (graf č. 2). Většina z těchto obětí však vyhodnotila své jednání jako neúspěšné. Jednání pronásledovatele ohlásilo na policii 72% obětí, přičemž v 51% případů bylo proti stalkerovi vydáno ochranné opatření a jen ve 28% případů byl vydán zatýkací rozkaz.⁷⁰

Výzkumy z USA ukazují, že před tím, než vstoupily v platnost tzv. protistalkingové zákony, na policii se obracelo 55% žen a 48% mužů, v současnosti jsou tato procenta ještě vyšší.⁷¹ V Evropě je situace podobná a také zde se většina obětí obrací na policii. K tomu, aby těmto osobám byla poskytnuta pomoc, je zapotřebí existence dostatečných legislativních opatření a podrobných instrukcí pro postup policie. Z výzkumů, provedených v Německu vyplývá nezbytnost zaměření pozornosti především na dostatečnou informovanost policistů k tomuto druhu deliktu. Hovoří se také o možnosti výcviku specialistů v řadách policie, kteří by věděli, jak účinně pomoci obětem stalkingu a zároveň byli nápomocni při eliminaci falešných obětí pronásledování. Na tomto místě je nutné zmínit fakt, že s rostoucím zájmem médií i veřejnosti o pronásledování, roste i počet vykonstruovaných a vymyšlených oznámení. Studie dokládají, že z celkového počtu oznámených pronásledování tvoří 10 až 20% smyšlené pronásledování, které zbytečně zatěžují orgány činné v trestním řízení.⁷² Důvodem pro falešné oznámení může být duševní porucha jedince, snaha upoutat na sebe pozornost nebo motivy, které souvisí s prožívající krizí oznamovatele.

⁷⁰ Brewster, M.,P.: Exploration of the Experiences and Needs of Former Intimate Stalking Victims, Final Report Submitted to the National Institute of Justice, 1998

⁷¹ Fullgrabe, U.: Stalking - eine neue Form des Psychoterrors. Kriminalistik, 2001

⁷² Hoffmann, J.: Stalking. Polizeiliche Prävention und Krisenmanagement. Kriminalistik, 2003, 12, s. 726 - 731.

5.7 Nová forma stalkingu - Cyberstalking

S rychlým rozvojem počítačových technologií, které otvírají nejrůznější možnosti jejich použití, narůstá i nebezpečí jejich zneužití. Počítač se stal běžnou součástí našeho každodenního života, boří bariéry, překonává vzdálenosti, přehrává zvuk a video, zpracovává texty, ale může být také nástrojem, kterým lze snadno zasáhnout do soukromí.

Cyberstalking je obdobou tradičních forem pronásledování, při kterém je využito informačních a telekomunikačních zařízení, zejména internetu nebo jiných elektronických prostředků, kterými jednotlivec nebo skupina jednotlivců obtěžuje jiné osoby, skupiny osob či organizací. Cyberstalking představuje z kriminologického a právního hlediska novou formu trestné činnosti a může spočívat například v zasílání výhrůžných emailů, spamů, posílání elektronických virů nebo zasílání nevyžádaných emailů. Prostřednictvím internetu se nám otvírají nekonečné možnosti, spočívající v celosvětovém rozvoji obchodu, v podpoře zdravotní péče a vzdělání a umožnění komunikace bez ohledu na hranice států. Internet však představuje díky svým nekonečným možnostem a anonymitě i nebezpečí, které spočívá v jeho zneužití k trestné činnosti.

Jedním z prvních odborníků, kteří se zabývají počítačovým pronásledováním je Paul Bocij. Ten dospěl mimo jiné k závěru, že tradiční pronásledování má mnoho společného s počítačovým, ale existují mezi nimi i významné rozdíly.

Podstatným rozdílem mezi tradičním a počítačovým pronásledováním je geografická vzdálenost mezi pachatelem a obětí. V případě tradičního stalkingu je pachatel své oběti nablízku, často s ní pracuje nebo žije ve společné domácnosti, kdežto počítačový stalker může pocházet z jiného města, státu nebo země. Další rozdíl spočívá v tom, že elektronické, komunikační technologie usnadňují obtěžování oběti a umožňují zapojit do pronásledování i třetí osoby. U tradičního stalkingu je obvyklý vztah mezi obětí a pronásledovatelem, kdežto cyberstalker si vybírá většinou náhodné oběti.⁷³

⁷³ Bocij, P.: Cyberstalking: Harassment in the Internet age and how to protect your family, Greenwood Publishing Group, 2004

Navíc cyberstalker nevyžaduje fyzickou konfrontaci s obětí na rozdíl od stalkerů. Protože ke fyzickému kontaktu počítačového pronásledovatele s obětí dochází jen zřídka, je mnohdy toto jednání bagatelizováno i policií. Faktem však zůstává, že může být stejně nebezpečné jako tradiční stalking, zvláště pokud pachatel trpí některou z duševních poruch, podléhá návykovým látkám nebo má záznam v rejstříku trestu.

Vůbec první studii, která se týká cyberstalkingu provedl prostřednictvím internetu Paul Bocij, kterému se podařilo shromáždit údaje od 169 respondentů. Jeho výzkum prokázal, že zhruba třetina z dotazovaných jedinců má s cyberstalkingem osobní zkušenost.⁷⁴

Meloy, přední expert v oblasti problematiky stalkingu v USA, popisuje cyberstalking jako paranoidně zabarvený svět s ubližujícími a dotěrně narušujícími aktivitami na Internetu.⁷⁵ Podle jeho názoru, může být Internet zneužit ke dvěma kriminálním činům:

- 1) ke shromažďování citlivých osobních informací s úmyslem dalšího sledování
- 2) ke komunikaci s přímým či nepřímým úmyslem obětí zastrašovat či přivodit obavy

Přestože doposud neproběhl komplexní výzkum, který by mapoval problematiku cyberstalkingu na světové úrovni, lze vyzorovat základní projevy jednání cyberstalkerů:

- **zastrašování** - nejběžnější forma počítačového pronásledování, která se týká oběti nebo její rodiny, příbuzných či kolegů, při které je využíváno sms zpráv, emailů, faxů, online diskusních fór či online diskusních aplikací (ICQ, SKYPE, tzv. instant messaging).
- **falešné obvinění** – snaha o poškození reputace oběti, zasíláním nepravdivých informací o oběti, prostřednictvím emailových zpráv zasílaných rodině či známým nebo umístováním falešných informací na diskusní fóra, zpravodajská fóra či jiné webové stránky. Pronásledovatelé taky zakládají své

⁷⁴ Bocij, P.: Cyberstalking: Harassment in the Internet age and how to protect your family, Greenwood Publishing Group, 2004

⁷⁵ Meloy, R., J.: The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives, Academic Press, 2001

vlastní webové stránky, kde publikují nepravdivé informace o oběti. Často se pronásledovatelé snaží zprostit své zodpovědnost tím, že tvrdí že oběť jim vyhrožuje – jedná se o falešnou viktimizaci (false victimization).

- **ponižování** – posílání urážlivých a výhružných emailů často s vulgárním či pornografickým obsahem
- **útok na data** – snaha zničit data oběti uložené v počítači a to formou zasíláním počítačových virů (malé programy s cílem poškodit data adresáta)
- **shromažďování informací o oběti** – tato forma pronásledování vyžaduje vyšší počítačovou gramotnost cyberstalkera. Pomocí speciálních počítačových programů, pronikne na hostitelův počítač s úmyslem ukrást citlivé informace. Jsou i takoví pronásledovatelé, kteří se vydávají za velmi dobrého přítele oběti, aby z něj vymámili data.
- **napodobování oběti** – nejčastěji jde o posílání emailů či příspěvků do diskusních fór. Hlavním úmyslem je snaha ponižit oběť.
- **podněcování ostatních k účasti na obtěžování** – útočník na webu nebo diskusním fóru umístí fotku s emailem a telefonním číslem oběti s nabídkou sexuálních služeb.
- **objednávky zboží jménem oběti** – jde o uveřejnění inzerátu na Internetu se zájmem o nákup služeb, případně jménem oběti objednává zboží. Může jít například o objednávky sexuálních pomůcek a jiných intimních věcí, které jsou doručovány do zaměstnání oběti.
- **sjednání schůzky** – pronásledovatelé se snaží sjednat schůzku s obětí. Může jít o snahu pedofilů dostat se k dítěti.
- **fyzický útok** – v několika málo případech dospěl cyberstalking do podoby fyzického útoku.⁷⁶

Legislativně je cyberstalking upraven ve všech státech USA, stejně jako v Kanadě, Austrálii, Velké Británii a Belgii. V České republice problematika cyberstalkingu zůstává zatím opomíjená.

⁷⁶ Bocij, P.: Cyberstalking: Harassment in the Internet age and how to protect your family, Greenwood Publishing Group, 2004

V současnosti existuje jen velice málo výzkumů k problematice cyberstalkingu. Rozšířením tohoto nežádoucího fenoménu se zabývají dvě největší organizace, zaměřující se na bezpečné užívání Internetu: **CyberAngels** a **Women halting online abuse**. Tyto organizace řeší ročně cca 30.000 případů. CyberAngels řeší zhruba 500 případů cyberstalkingu denně. Pokud odhlédneme od duplicit, dostaneme se na 65 až 100 případů denně. Women halting online abuse hlásí denně 100 případů. CyberAngels uvádí na svých webových stránkách seznam faktorů, které naznačují, kdy je zapotřebí vyhledat pomoc policie. Těmito faktory jsou například zlá vůle, strach, úzkost, četnost opakování, msta, posedlost, obtěžování a vyhrožování oběti nebo útok namířen proti konkrétní, vyhlédnuté osobě.

Dalším cenným informačním zdrojem je organizace známá jako Web Policie - **InterGOV international**, která má své pobočky ve vyspělých státech zeměkoule, například v USA, Kanadě, Austrálii, Velké Británii a v některých dalších evropských státech. Tato organizace byla založena v roce 1996 s cílem chránit uživatele Internetu před možným nebezpečím. Z jejich statistik vyplývá, že organizace řeší 1,3 milionů případů ročně, z nichž ve 31% případů jde o incidenty mající souvislost s Internetem, v 17% případů jde o dětskou pornografii, tradiční stalking představuje 11% a v 9% případů jde o vyhrožování⁷⁷ (graf č. 3).

Informační revoluce v 90tých letech minulého století přinesla počítače a Internet do běžných domácností, tehdy si asi nikdo neuvědomoval jakou hrozbu mohou znamenat tyto nepřehledné možnosti. Také stalkerům nějakou dobu trvalo, než si uvědomili, jaké nové možnosti pronásledování oběti bez možnosti jejich identifikace jim nová technologie umožňuje. Moderní komunikační a telekomunikační technologie náš život zajisté obohacují. Internet poskytuje příležitosti ke vzdělávání našich dětí, mobily nám umožňují být v okamžitém spojení s příbuznými a přáteli, notebooky nám umožňují pracovat téměř kdykoliv a kdekoliv. Rovněž však představují mnohá rizika, která je zapotřebí nezlehčovat a brát se vší vážností. Je třeba mít na paměti, že cyberstalking představuje novou hrozbu, která může postihnout dokonce i malé děti, které jsou oslovené pedofily prostřednictvím Internetu.

⁷⁷ Bocij, P.: Cyberstalking: Harassment in the Internet age and how to protect your family, Greenwood Publishing Group, 2004

5.8 Stalking v pojetí českého práva

V současnosti se tradiční formy stalkingu jako nežádoucího fenoménu rozšiřují, pozadu však nezůstává ani cyberstalking, který se rozvíjí spolu s rozvojem komunikačních technologií. V České republice doposud neexistuje žádná studie či statistika, která by stalking monitorovala. Myslím si však, že bychom měli zvýšit svou pozornost v této problematice, vycházet z legislativy a zkušeností v jiných zemích a nečekat na to, až pronásledování v počtu svých případů dosáhne alarmujících čísel také na území naší republiky. Nebezpečné pronásledování začalo v posledních letech i v naší zemi vzbuzovat pozornost médií, odborné i laické veřejnosti, což vyvolalo mnoho diskusí na toto téma a legislativních kroků, které mají v budoucnosti vést k prevenci a možnosti potrestání pachatelů.

Podle současného právního řádu České republiky není zlovolné pronásledování považováno za trestný čin. Podle slov soudkyně JUDr. **Pavliny Havelkové**: *„Takové jednání může naplňovat skutkovou podstatu trestného činu jen ve spojení s dalším chováním útočnicka. V občanskoprávní linii můžeme například uvažovat o porušování práva na ochranu osobnosti, po linii trestního zákona by mohlo jít například o trestné činy omezování osobní svobody, porušování domovní svobody či týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě. Některé z těchto činů bývají někdy provázeny stalkingem, ale u nás se soudí za tyto trestné činy, nikoli za stalking, který sám o sobě, trestný není.“*⁷⁸

Objevují se i názory, podle kterých není třeba samostatného paragrafového znění pronásledování, neboť tento čin lze podřadit pod jiné skutkové podstaty již existujících trestných činů. Předseda Obvodního soudu pro Prahu 1 **JUDr. Libor Vávra** k tomu říká: *„Špatná práce orgánů a úřadů se nezlepší tím, že se vymyslí nová sankce“*. Podle Libora Vávry má české právo už nyní dostatek nástrojů pro boj s pronásledováním, ale nevyužívá je. *„Především by se mělo začít v občanskoprávní rovině. Oběť by měla podat žalobu na ochranu osobnosti. Soudci mají dnes možnost vynášet i zákazy podobné těm americkým, kdy má člověk zákaz přiblížit se k někomu třeba na sto metrů“* vysvětluje.

⁷⁸ Havelková, P.: Stalking: Nová forma agrese? 10.12.2007, dostupný z <http://www.mladazena.cz/scripts/detail.php?id=325834>

„Pokud někdo takové rozhodnutí soudu poruší, už na něj může i policie. Dopouští se totiž trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171 odst. 1 písm. a/ TZ) za který může soud uložit i trest odnětí svobody až na šest měsíců.“ Soudce Libor Vávra poukazuje na skutečnost, že nový paragraf v trestním zákoně nemusí nutně zlepšit postavení oběti. *„Čím detailnější je trestní zákon, tím je složitější podle něj odsoudit konkrétní čin. Je jednoduše snazší se trestu vyhnout,“* říká. Upozorňuje také na možnost jeho zneužití. *„Může to být ideální zbraň třeba proti bulvárním novinářům, nebo i proti investigativcům, kteří budou chtít něco odhalit. Jaký je rozdíl mezi nimi a žárlivou ex-manželkou, která vás pronásleduje?“* ptá se soudce.⁷⁹

Já osobně se ztotožňuji s názorem psycholožky **Doc. Ludmily Čírtkové**, která tuto argumentaci odmítá: *„podstata pronásledování nespočívá v tom, že někdo na ulici někoho přepadne a začne ohrožovat, ale v tom, co se dělo předtím. Nová skutková podstata by vyhmátla jádro problému, že totiž někdo dlouhodobě, systematicky, úmyslně obtěžuje druhého, a to způsobem, že u něj vyvolává strach třeba i o život,“* vysvětluje. Vyzdvihuje i silný preventivní účinek nové úpravy. *„Policie bude mít k dispozici týmy složené z psychologů, sociologů a dalších, kteří budou moci předcházet násilí,“* dodává.⁸⁰

Mgr. Ivana Spoustová z organizace **Profem** upozorňuje na nutnost napojení skutkové podstaty stalkingu na jiné právní předpisy. *„Například při rozhodování o předání dítěte do péče jednoho z rodičů, by měli soudci přihlížet komu, zda jeden z rodičů není třeba pro pronásledování stíhán nebo odsouzen,“* vysvětluje Spoustová.⁸¹ Zákon by měl umožnit i zákaz přibližovat se k pronásledované osobě a komunikovat s ní.

Bývalý prezident soudcovské unie **JUDr. Jaromír Jirsa** je ale k těmto úpravám opatrný. *„Musíme dávat velký pozor, abychom se při zavádění těchto předpisů nedostali do sporu s presumcí nevinny,“* říká. V případech domácího násilí se totiž soudci mnohdy dostávají na samotnou hranici ústavnosti. *„Při časovém limitu na vydání rozhodnutí může docházet k chybám a zákon může být zneužíván v hádkách mezi manželi nebo partnery,“* varuje Jirsa.⁸²

⁷⁹ Vávra, L.: Vězení za stalking: Pomoc obětem nebo zbraň na bulvár. 3.7.2008, dostupný z <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=609167>

⁸⁰ Čírtková, L.: Stalking končí i vraždami. 5.5.2008, dostupný z http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=480

⁸¹ Spoustová, I.: Za slídění za mříže? Zdá se, že brzy. 17.9.2007, dostupné z http://www.denik.cz/z_domova/tema20070917.html

⁸² Jirsa, J.: Za slídění za mříže? Zdá se, že brzy. 17.9.2007, dostupné z http://www.denik.cz/z_domova/tema20070917.html

Oběti jsou zatím ve stavu vyčkávání na razantnější, nápadnější formu útoku, aby jim byla poskytnuta pomoc. Pachatel je však dosud beztrestný, a tak zlovolné pronásledování může trvat i několik let a může vyústit až v trestný čin vraždy. Podle mého názoru nejen studie provedené v zahraničí jsou dostatečným důkazem nebezpečnosti tohoto fenoménu a věřím, že si jistě zaslouží speciální úpravu v našem trestním zákoně.

Za všechny, uvedu dva tragické případy, které zajisté podtrhují společenskou nebezpečnost stalkingu.

Prvním je případ pětadvacetileté ženy z Prahy, která byla zastřelena před nákupním střediskem svým bývalým přítelem, který krátce po činu spáchal sebevraždu. Policie prošetřovala, zda se tomuto neštěstí nedalo zabránit. Žena se totiž kvůli obtěžování svého expartnera už dříve obrátila na policii.

Druhý, více medializovaný případ se týká kolegů z ruzyňského letiště. Petr Drápal začal pracovat na letišti v roce 2005, jeho kolegyně Michaela Maličková mu chtěla pomoci začlenit se do pracovního kolektivu, a tak ho pozvala na výlet a večeři s kolegy. Drápal však zájem o svou osobu chápal jako navozování milostného vztahu a začal s pronásledováním, které trvalo celé dva roky. Zpočátku šlo o neustálé telefonování, psaní sms zpráv a dopisů, později bylo Maličkové i vyhrožováno znásilněním a smrtí. Žena ke své ochraně podnikla nejrůznější kroky. Nejen, že spolupracovala s Bílým kruhem bezpečí, informovala o své situaci zaměstnavatele a obrátila se s žádostí o pomoc na policii, svůj případ také zveřejnila v médiích. Drápal v listopadu 2006 byl podmíněně odsouzen k 200 hodinám veřejně prospěšných prací za trestný čin vyhrožování, protože však zaviněně trest nevykonal, soud přeměnil trest obesně prospěšných prací na trest odnětí svobody v délce 125 dní. Třidvacetiletá žena, která otevřeně popisovala v médiích svůj příběh o slídění a pronásledování svým kolegou, byla jim nakonec ubita k smrti.⁸³

Pachatel počkal před jejím bydlištěm a umlátil ji baseballovou pálkou, přesně tak jak avizoval před čtrnácti dny. Pachatel byl za trestný čin vraždy odsouzen k trestu odnětí svobody na 14 let a 8 měsíců.

⁸³ http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=480
ze dne 5.5.2008

Dnes nám bohužel nezbývá než spekulovat o tom, zda tato žena nemohla ještě žít. „*Analýza tohoto případu vede k jasnému závěru. Všechny právní možnosti k ochraně oběti podle stávajícího trestního zákoníku byly vyčerpány, zachránit její život však nepomohly,*“ říká Petra Vitoušová, prezidentka Bílého kruhu bezpečí, který obětem trestných činů pomáhá. Je pravděpodobné, že pokud by stalking byl považován za trestný čin jako v sousedních zemích, měla by Michaela Maličková větší šanci uniknout svému pronásledovateli. Pachatel by se dostal dříve do rukou odborníků, kteří by posoudili jeho psychický stav a hlavně by bylo zamezeno kontaktu mezi obětí a pronásledovatelem.⁸⁴

Nutnost nové skutkové podstaty – pronásledování, vyjadřuje i praxe. Za současného stavu je obtížné trestně postihnout pronásledovatele. Bohužel se objevují i případy, kdy policie zasáhne až ve chvíli, kdy stalking přeroste ve fyzickou agresi, kterou lze subsumovat pod trestný čin ublížení na zdraví. Známý je i případ vraždy, které předcházelo pronásledování, od kterého nebylo možné osobě pomoci, protože trestní právo hmotné dosud nezná takovouto skutkovou podstatu.

⁸⁴ Vitoušová, P.: Stalking končí i vraždami. 5.5.2008, dostupné z http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=480

5.9 Právní úprava stalkingu v ČR

Už několik let usilují různé neziskové organizace o zařazení nebezpečného pronásledování jako nového trestného činu do trestního zákoníku. S návrhem původně přišlo sdružení Bílý kruh bezpečí a doporučila jej i Rada pro rovné příležitosti mužů a žen. Organizační výbor Poslanecké sněmovny určil garančním a jediným výborem pro projednání návrhu trestního zákona Ústavně-právní výbor Poslanecké sněmovny. Jednání Ústavně-právního výboru, se zúčastnili i dva profesoři z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, prof. Pavel Šámal a prof. Jiří Jelínek. Hlavním autorem nového trestního kodexu je prof. Pavel Šámal, který na rekodifikaci trestního práva hmotného dlouhá léta pracoval.⁸⁵

V červnu 2008 Ústavně-právní výbor Poslanecké Sněmovny schválil návrh, aby nebezpečné pronásledování bylo trestné a stalo se tak součástí nového trestního zákoníku. Zasloužila se o to také bývalá ministryně pro lidská práva, Džamila Stehlíková. První čtení návrhu zákona proběhlo v Poslanecké sněmovně 14.3.2008, druhé čtení proběhlo 30.a 31.10.2008. Návrh nového trestního kodexu byl schválen ve třetím čtení na 42. schůzi Poslanecké sněmovny dne 11. 11. 2008 a doručen do senátu, kde 8.1.2009 se pro návrh vyslovilo ze 76 přítomných senátorů 74. Prezident České republiky svým podpisem návrh i když s výhradami podpořil 27. 1. 2009. Trestní zákoník byl 9. 2. 2009 publikován ve Sbírce zákonů pod číslem 40/2009 a nabývá účinnosti 1. 1. 2010.

Schválení nového trestního zákoníku můžeme bezesporu považovat za nejvýznamnější počín v oblasti trestní legislativy, který zásadním způsobem modernizuje a mění české trestní právo. Nahrazuje stávající trestní zákon (zák. č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a mezi nejdůležitější novinky patří snížení trestní odpovědnost z 15 na 14 let a zvýšení horní hranici trestů za nejzávažnější zločiny. Umožňuje soudu uložit trest domácího vězení, rozděluje trestné činy na zločiny a přečiny a mimo jiné také zavádí nové trestné činy, mezi kterými je obsažena i skutková podstata nebezpečného pronásledování.⁸⁶

⁸⁵ [http:// portal.justice.cz/ms](http://portal.justice.cz/ms)

⁸⁶ <http://senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/49173/41725> z února 2009

Nebezpečné pronásledování je zakotveno ve zvláštní části nového trestního zákona v hlavě X. - Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, v díle 5. – Trestné činy narušující soužití lidí pod § 354 TZ.

Paragrafové znění nebezpečného pronásledování :

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,
- b) se zbraní nebo
- c) nejméně se dvěma osobami.

Ministerstvo spravedlnosti se nechalo slyšet, že připravilo návrh formulace skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování tak, aby bylo možné předcházet nejednoznačné klasifikaci.⁸⁷ Zda tomu tak skutečně bude, ukáže teprve čas.

⁸⁷ <http://senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/49173/41725> z února 2009

Část VI.

Závěr

Cílem mé diplomové práce je poukázat na nutnost poskytnout oběti zločinu dostatečnou ochranu v souladu s mezinárodními závazky, ke kterým se Česká republika zavázala. Podle mého názoru, je třeba mít stále na paměti, že se zlepšující se životní úrovní obyvatel a stále se rozvíjejícími komunikačními technologiemi, se objevují také nové formy kriminality. Před touto skutečností nelze zavírat oči, ale naopak je třeba se jí přizpůsobit, nebýt nevšímavý ke svému okolí a reagovat na to, co se kolem nás děje. Vždyť všichni jsme potencionální oběti a neznáme hodiny ani dne, kdy se můžeme stát obětí skutečnou.

Tématem mé diplomové práce je kriminalistické učení o oběti trestného činu (kriminalistická viktimologie). Zpočátku vymezuji a charakterizuji základní pojmy týkající se viktimologie. Zabývám se jednotlivými složkami předmětu kriminalistické viktimologie a významem viktimologie pro trestní právo a prevenci kriminality.

Ve stěžejní části své diplomové práce jsem se pokusila vymezit anglický pojem stalking a analyzovat výskyt a rozšířenost tohoto zločinu s ohledem na jeho oběti ve světovém i domácím měřítku. Poukazuji přitom nejen na současné studie, ale zaměřuji se také na platné a připravované legislativní kroky v této problematice. Svou pozornost jsem soustředila také na jednu z forem stalkingu – cyberstalking, který v posledních letech s rozvojem elektronických médií nabývá na významu.

Důvodem, proč jsem si vybrala právě stalking mezi mnoha nežádoucími fenomény ve společnosti, je aktuálnost tohoto tématu, zejména v souvislosti s přijetím nového trestního zákona. Kolem stalkingu probíhá mnoho živých diskusí s odborníky i laickou veřejností, což vzbuzuje také můj zájem o toto téma. Hlavním důvodem je však má osobní zkušenost, díky které si uvědomuji, jaké nedozírné následky, především na psychiku jedince, může toto zpočátku nevinně vyhlížející jednání mít.

Podle mého názoru, je současná trestně-právní úprava v České republice nedostatečná v porovnání s jinými vyspělými, demokratickými státy. S potěšením však mohu konstatovat, že se snad blýská na lepší časy. Vkládám velké naděje do nového,

dnes už schváleného trestního zákoníku, který jistě přispěje k zajištění lepších práv obětí ve společnosti. Domnívám se, že vzhledem k rostoucímu vývoji informačních a komunikačních technologií, bude de lege ferenda zapotřebí trestně postihnout i nové formy zločinu v souvislosti s cyberstalkingem.

Část VII.

Seznam použité literatury

- Bocij, P.: Cyberstalking: harassment in the Internet age and how to protect your family, Greenwood Publishing Group, 2004
- Boon, J., Sheridan, L.: Stalking and Psychosexual Obsession. John Wiley and Sons, New York 2002
- Brewster, M., P.: Exploration of the Experiences and Needs of Former Intimate Stalking Victims, Final Report Submitted to the National Institute of Justice, 1998
- Campbell: Webster Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. Am J Public Health 2003
- Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion Praha 1998
- Čírtková, L., Červinka, F.: Forezní psychologie, Praha: Support, 1994
- Čírtková, L.: Forezní psychologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Čeněk, 2004
- Čírtková, L.: Policejní akademie ČR, Časopis Kriminalistika 4/2004 Praha
- Dressing: Aktueller Forschungsstand zu Stalking. In Dressing, Gass, op. cit. v pozn. č. 10, 2005
- Dressing, Kuehner, Gass: Lifetime prevalence and impact of stalking in a European population. British Journal of Psychiatry, 2005
- Fullgrabe, U.: Stalking - eine neue Form des Psychoterrors. Kriminalistik, 2001
- Gillernová, I., Boukalová, H.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie, Praha: Karolinum, 2006
- Hentig, H.: The criminal and his victims – study in the sociology of crime, New Haven, 1948
- Hoffmann, J.: Stalking. Polizeiliche Pravention und Krisenmanagement. Kriminalistik, 2003
- Holyst, B.: Role of the victim in the genesis of crime, Państwo i prawo č.11/1964
- Jelínek, J., a kol.: Poškozený v českém trestním řízení, Karolinum, Praha 1998
- Kaiser, G.: Kriminologie. Praha: C.H. Beck, 1994
- Kamphuis, Emmelkamp: Traumatic distress among support-seeking female victims of

- stalking, American Journal of Psychiatry, 2001
- Knecht, T.: Stalking. Kriminalistik, 2003
- Koubová, E.: Význam viktimologie pro prevenci kriminality, Nové formy kriminality u nás i ve světě, Dům techniky, Ostrava 1991
- Kuehner, Weiss: Gesundheitliche Folgen und Möglichkeiten der Therapie für Stalking-Opfer. In Dressing, Gass (Hrsg.) Stalking! Verfolgung, Bedrohung, Belästigung. Bern, Göttingen, Toronto, Seattle : Verlag Hans Huber, 2005
- Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005
- Lagerbäck, B.: Oběti zločinu a jejich reakce. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995
- Mechanic, Weaver., Resick: Intimate partner violence and stalking behaviour: Exploration of patterns and correlates in a sample of acutely battered women. Violence and Victims, 2000
- Meloy, R., J.: The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives, Academic Press, 2001
- Mullen, P., E., Pathé, M., Purcell, R.: Stalkers and their victims, Cambridge University Press, 2000
- Mullen, P., E., Pathé, M., Purcell, R.: The prevalence and nature of stalking in the Australian community. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 2002
- Musil, J., a kol.: Kriminalistika, Naše vojsko Praha, 1994
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998
- Novotný, O., Vanduchová, M. a kol.: Trestní právo hmotné: Obecná část: 5. vydání, Praha 2007
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie. 2.vydání, Praha: ASPI, 2004
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Základy kriminologie. Praha: UK, 1998
- Pinals, D., A.: Group for the Advancement of Psychiatry. Committee on Psychiatry and Law, Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches, Oxford University Press US, 2007
- Schwind, H. D.: Kriminologie: eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 10. Aufl. Heidelberg: kriminalistik – Verl., 2000
- Tjaden, P., Thoennes, N.: Stalking in America: Findings From the National Violence

Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, 1998

Vacek, J.: Velké psychiatrické případy. Paseka, Praha 2001

Válková, J.: Výzkum oběti trestného činu v České Republice, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997

Zapletal, J.: Kriminologie. Díl 1. Obecná část. 3. upravené vydání. Praha: PA ČR, 2004

Právní předpisy:

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., nový trestní zákon (účinný od 1.1.2010)

Internetové prameny :

<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=609167> ze dne 3.7.2008

<http://bkb.juristic.cz/81867/short>

<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460> ze dne 17.3. 2009

<http://senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/49173/41725> z února 2009

<http://www.aktualne.cz>

<http://www.bkb.cz>

http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=480 ze dne 5.5.2008

http://www.denik.cz/z_domova/tema20070917.html ze dne 17.9 2007

<http://www.novinky.cz/krimi/139145-stalking-konci-i-vrazdami-v-zakone-presto-neni.html> ze dne 5.5.2008

<http://www.mladazena.cz/scripts/detail.php?id=325834> ze dne 10.12. 2007

<http://www.poral.justice.cz/ms>

<http://www.profem.cz>

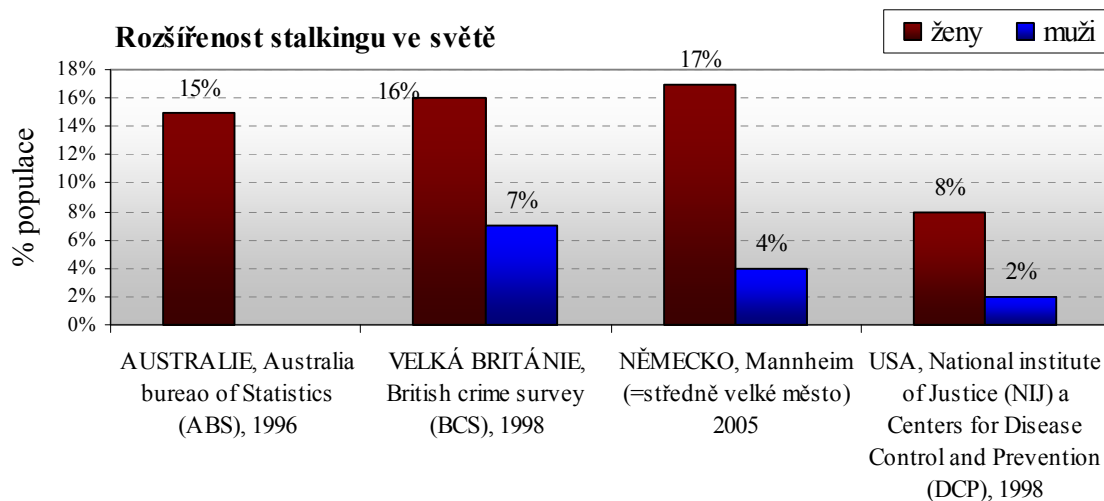
Část VIII.

Přílohy

tabulka č. 1 – rozšířenost stalkingu ve společnosti

Studie/rok	Vzorek/metoda	Frekvence	Stalker	Doba trvání
Australia bureau of Statistics (ABS), 1996	Náhodný a reprezentativní vzorek 6300 žen z Austrálie, průzkum	Ženy: 15% za celý život	Nejčastěji cizinec	30% >1měs. 25% = 6měs. – 2roky 15% > 2roky
National institute of Justice (NIJ) a Centers for Disease Control and Prevention (DCP), 1998	8000 dospělých mužů, 8000 dospělých žen, USA, telefonický rozhovor	8% žen 2% mužů,	59% ex-partner	50% <1rok 25% = 2-5let 10% >5let
British crime survey (BCS), 1998	10000 mužů a žen, face-to-face rozhovor	Ženy: 16% Muži: 7% 3% M+Ž během posledního roku	29% ex-partner 33% cizinec	26% 1-3měs. 19% >1rok
Louisiana, 1998	1171 žen, telefonický rozhovor	Ženy: 15%, 2% během roku	51% ex-partner 33% známost 13% cizinec	-
Purcell, Australia 1999	3700 náhodně vybraných dospělých, průzkum	Muži 8% ženy 24% 2,9% M+Ž za poslední rok	57% známý k oběti, 24% ex-partner	10% > 1rok
Německo, Mannheim (=středně velké město) 2005	1000mužů, 1000žen, 400mužů a 200žen dopisní anketou	Ženy: 17% Muži: 4%	76% známý k oběti	17% = 1 měs. 24% > 1rok

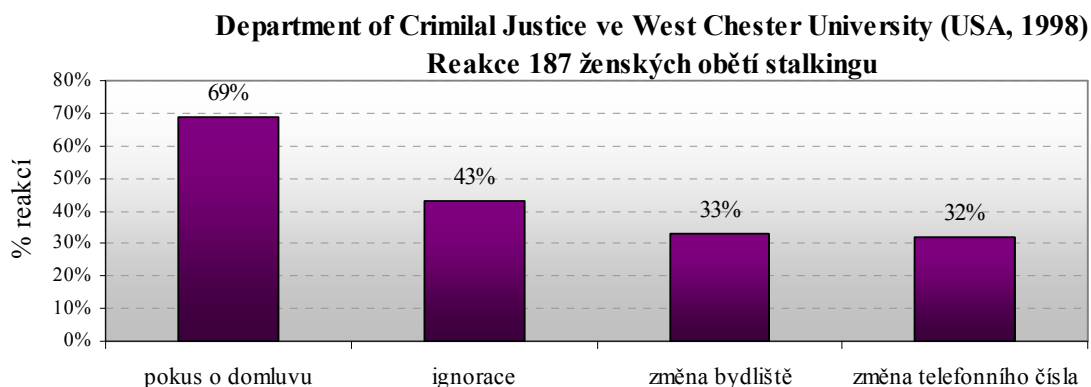
graf č. 1



tabulka č. 2 – výskyt stalkingu u psychologů a psychiatrů

Respondenti, zdroj	studie	% hlášených případů stalkingu nebo obtěžování	Typ stalkingu
Zaměstnanci psychologických klinik	Romans a kolegové, (1996)	5,6% zaměstnanců 64% zaměstnanců 8% obětí je rodina/příbuzný lékaře	Úmyslně, opakovaně sledování se zlým úmyslem Chování, které vystrašilo
Soudní psychiatri (hlášení obětí)	Miller(1985)	42% doktorů 3% doktorů	Obtěžováno Fyzicky napadeno
N=294 Psychologové (hlášení obětí)	Gentile, Asamem, Harmell, Weathers, (2002)	10 % psychologů Častěji ženské pacientky pronásledovaly mužské lékaře 0%	Nedefinovalo Fyzicky napadeno
Lékaři kliniky (hlášení obětí), N=475	Galezzi, Elkins, a Curci, (2005)	11% lékařů Častěji ženské pacientky pronásledovaly mužské lékaře	Nežádoucí kontakty

graf č. 2

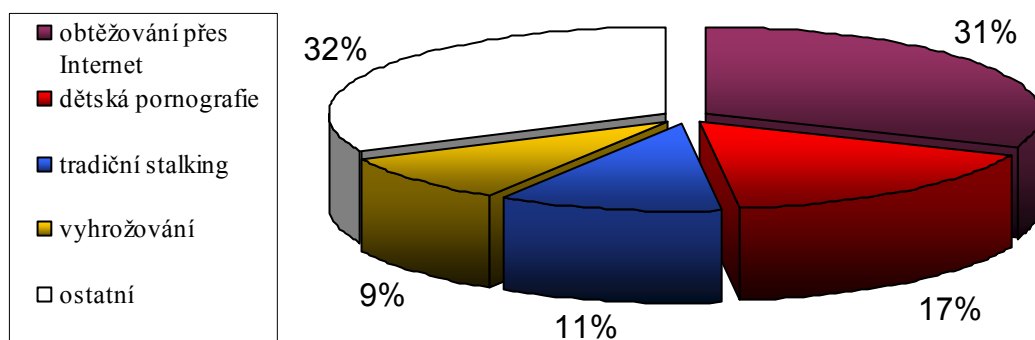


tabulka č. 3 – výskyt násilí při stalkingu

Studie	% výskytu násilí proti oběti stalkingu	Zdroj dat
Zona, Sharma a Lane (1993); revidovali 74 případů na Theat Managment Unit – většina ze zábavního průmyslu (film, divadlo, hudba)	3	stalker
Hormon, Rosner a Owens (1995); revidovali lékařské správy na klinice soudního lékařství	21	stalker
Hormon, Rosner a Owens (1998) ; revidovali lékařské případy za 10 let	46	stalker
Hall (1998)	25-35	oběť
Mullen, Pathé, Purcell a Stuart (1999)	36	Stalker
Brewster (2000)	46	oběť
Mohandie, Meloy, McGowan a Williams (2006)	46	Úřad vyšetřování, oddělení ochrany zábavního průmyslu, Policejní reporty, Záznamy autorů

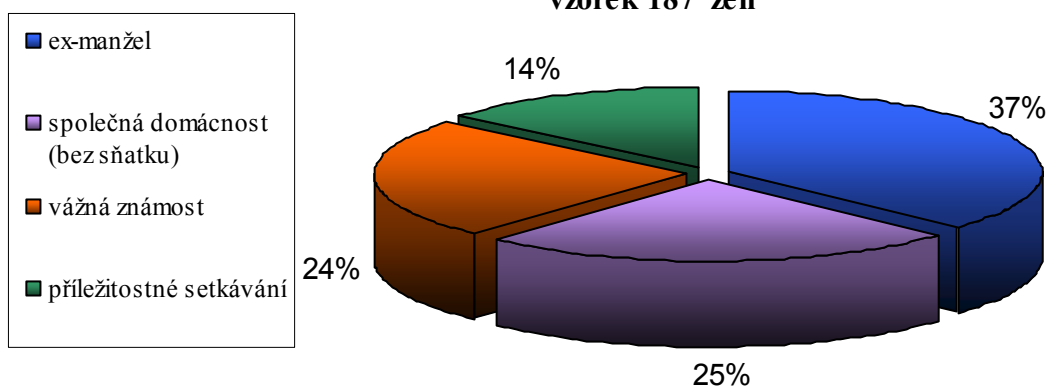
graf č. 3

InterGOV international: vzorek 1,3mil. případů za rok



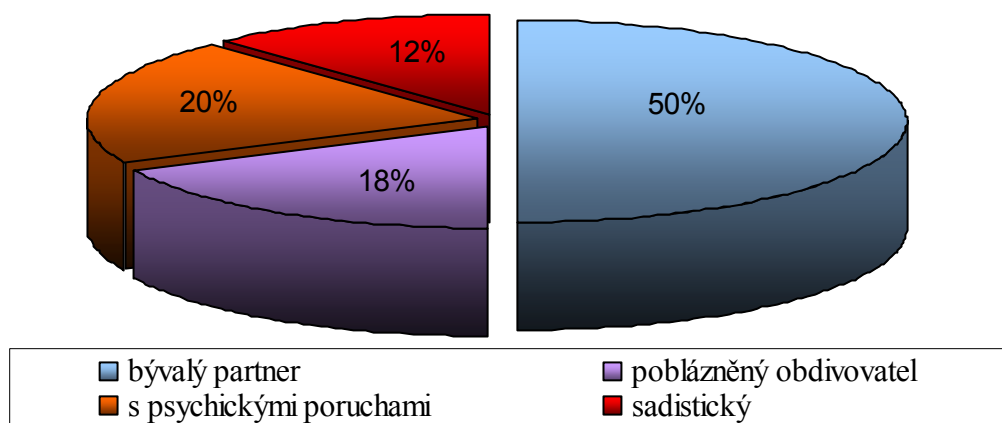
graf č. 4

**Mary P. Brewster, West Chester University (1998),
vzorek 187 žen**



graf č. 5

Taxonomie pronásledovatelů



Část IX.

Resume - Criminological victimology

The aim of my thesis is to point out the necessity to provide victims of the crime with the sufficient protection in accordance with the international obligations which the Czech republic has committed to. The topic of this paper is the criminological teachings about the victim of the criminal act (Criminological victimology). The first part defines and characterises basic terminology concerning victimology. It deals with the particular part of the criminological victimology field and the implication of the victimology for the penal law together with prevention of the criminality.

The main part of the paper explains the English term stalking, analyzes the appearance and broadness of this crime with respect to its victims in both international and domestic scale.

It refers to not only contemporary studies but focuses also on valid and prepared legislative steps in this field. The following part highlights one of the forms of stalking – cyberstalking, which is becoming a hot topic these days due to development of electronic medias.

The reason why I have chosen stalking among many other unwanted phenomena in society is the recency of the topic mainly in connection with the enactment of the new Penal Code. There are many lively discussions among professionals and also public about the topic of stalking, which has arisen my own interest in it. However, the main reason is particularly my own experience thanks to which I have realized how serious consequences it can leave on human being even though the behaviour may look harmless at the beginning.

In my opinion the current penal regulation in the Czech republic is insufficient in comparison with other developed democratic states. Fortunately the situation may improve in the future. I believe in the recent approved Penal Code which will definitely contribute to assurance of better rights for the victim in society. I assume that regarding the rising development of information and communication technologies it will be

necessary de lege ferenda to afflict also the new forms of crime concerning cyberstalking.

Název práce a jeho překlad do anglického jazyka:

Kriminalistické učení o oběti trestného činu (kriminalistická viktimologie) =
Criminological victimology

Seznam klíčových slov:

- Nebezpečné pronásledování - stalking
- Oběť - victim
- Pronásledování skrze elektronická média - cyberstalking